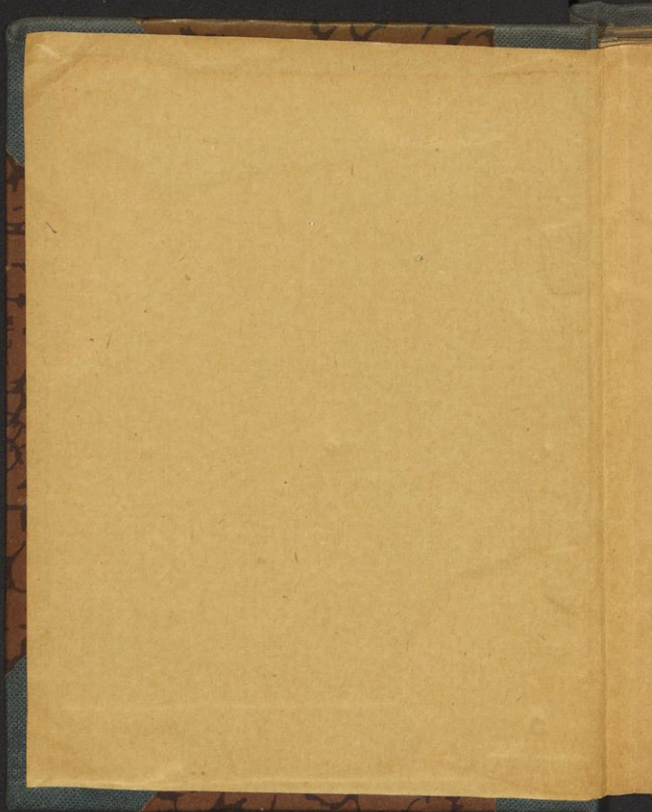
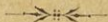

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

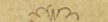
138202

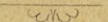
Zakaj se je pan Simon razjezil nad sv. Gothardom.

Zgodovinska povest Kolde Malinskega; iz češčine
preložil V. Benkovič.

Ponatis iz „Slovenskega Naroda“.

99

V Ljubljani.

Kaler

Samozaložba. — Natisnila »Narodna Tiskarna«.

138202

138202

9 27. IX. 1947/8109

4 6

Odzvonilo je k opoludanski službi božji. Ljudstvo se je pričelo zbirati v cerkvi, najprej seveda žensko pokolenje, in sicer po starosti, starejši najprej, bodi si, da bi mogli sesti, bodi si, da bi se na pokopališči mogli povedati še kaj novega. Gospod učitelj pripeljal je mladež in razvrstivši jo pred pregrajo po letih v tri oddelke in naznanivši, kateri kantus se bode danes pel, odšel na kor, odkoder je še nekolikokrat moral stopiti k pregraji ter krotiti bujno kri mladini tukaj s prigovarjanjem, tam s karanjem, zopet drugje z več ali manj urno zaušnico.

Na koru zbiral se je mej tem cvet sosedstva pri pultu latinske pevske bratovščine, ki je imela nalogo, pri popoludanski službi božji skrbeti za

cerkveno petje; pri jutranji opravljala je to češka pevska bratovščina.

Sosedje stali so deloma pri stojalu, prelistujoč velike graduale, išoč pesnij za nedeljo „Cantate“, deloma so sedeli na dolgi klopi v ozadji ter si pripovedovali o vsem možnem.

„Čez teden dnij imeli bomo svetogothardsko proščenje,“ izpregovori svetovalec Schodecký.

Sosedje pritrdijo.

„Dobro bi bilo, ko ki se podoba sv. Gotharda doli v presbiteriji malo popravila,“ predlaga svetovalec Arnošt; „ves zanemarjen je in odrgnen.“

O tem se prične živa razprava. Jedni so trdili, da tega ni treba, da je to malikovanje in da bi bilo najboljšo, sliko popolnoma odstraniti. Proti temu pa se je oglasila velika večina sliki na korist in predlagalo se je, da bi jo na stroške bratovščine lepo popravili in polepšali.

Nastal je hud prepir mej stranko strogo luteransko, katera je hotela sliko kot staro šaro kar ven vreči, in stranko utrakvistično, katera se je, časteč stare običaje in tradicije, nagibala, kar se

tiče češčenja podob, bolj h katolicizmu in ta je torej s proščenjem in spominom sv. Gotharda hotela ohraniti tudi njegovo podobo.

Jeden sam izmej svetovalcev in pevcev se ni zmenil za pričkanje, marveč je tiho sedeč na konci klopi, glavo podpiral z dlanmi; da ni sedaj pa sedaj dvignil glave, lahko bi se bilo mislilo, da je zaspal, in zlomiselni tovariš je res učitelju nekaj šepetal, kazaje na soseda.

Bil je to jeden izmej prvih svetovalcev, pan Simon Okrašovsý z Výchovce, ki je ta čas zavzemal baš mesto župana.

„Pošast ti švabska!“ zamrmral je pan Simon, da se je dobro slišalo in so se ljudje pričeli gori ozirati.

Stranka prenovitvi nasprotna je zmagala, ko jej je tako brezozirno pristopil župan, kateri je kot najstarejši svetovalec, jedini grbovni mož izmej njih in kot poznatelj pravic in starih navad, v občini mnogo veljal.

„No, no, pan Simon,“ izpregovori pa Matija, „ne veste li, da je bil ta mož, vladika apostoljski,

velik dobrotnik mladini in siromakom, tako da je v pregovor prišel in je mesto Slaný, izbravši si ga patronom, vedno pobožno častilo njegov spomin?“

„E, pan Matija, vi govorite o sv. Gothardu,“ vspamtuje se pan Simon, „hm, s tem jaz nemam ničesar opraviti in zelo spoštujem njegov spomin, jaz sem imel v mislih —“

Pri oltarji zazvoni. Bratovščina skoči k stolom, in tako je bilo panu Simonu prihranjeno pojašnjevanje, v katero je bil zašel zavoljo svoje zamišljenosti, vendar je bilo zajedno odkrito, da se je pan Simon v mislih živo baval — s pošastjo švabsko, in to je bilo uzrok, da so pevci, ko je nastal za trenotek odmor, stikali glave ter se živo o nečem razgovarjali; da je bil predmet razgovora pan Simon, bilo je očividno, kajti govoreči so se neprestano ozirali vanj. Bilo je pa tudi o čem govoriti.

Pan Simon je bil že nekaj časa sem pomilovanja vreden. Pred tremi leti ostavila ga je za zmirom žena njegova Lida, s katero je bil četrto stoletja vse dobro in slabo v zakonskem stanu prenašal. A pan Simon ni ostal popolnoma sam. Ostala

je pri njem njegova sestra Školastika, katera je, ohranivši si poštenost in devištvo do sive starosti, vodila z veliko preudarnostjo dom in obširno gospodarstvo. Ostala mu je tudi jedina njegova hči, s katero ga je bila njegova žena takoj prvo leto njiju zakona obdarila.

Lucija ni bila baš dražestna, bila je neki jako podobna svoji ranjki materi, katero je pan Simon vzel radi imena, a Lucija je bila slovečega rodu, bila je grbovna, in pan Simon niti slišati ni hotel, da bi bil njegov zet brez grba; in zet bi se kmalu našel, kajti rektor bakalar Šíp je kar norel za Lucijo, odkar je bil zvedel, da ima dekle po materi petsto kop in lepo doto, a — bil je brez grba.

Pan Simon je bil neodjenljiv v svojem zahtevanju, in ko mu je Školastika spomnila, da devojk leta tekó, odgovoril je hladno, da še toliko ni stara, kot teta, in da se jej tudi ne bode godilo slabo, ako ostane brez moža, za kruh jej ne bode šlo trdo.

Školastika je na to molčala ter zvečer pohitela k starinarici Zoubkovki, ki je imela v veži Okrašovske hiše prodajalnico, tožila jej in naštela celo vrsto ženinov, ki so se zelo poganjali za njo

ter zarekla na sv. Školastiko, da se za dekleta ne bode brigala več, če si jo pan Simon tudi sto let obdrži na vratu.

A tudi v mišljenji pana Simona je nastal preobrat povsem nepričakovanega uzroka. Bil je poslan od občine in panov, da bi zastopal mesto v deželnem zboru, in tu ga je doletelo v Pragi gostoljubje gospoda Ambroža Strabona s Sternstadta, ki je bil medikus pri beneškem gospodu oratorji. Gospod medikus imel mnogo v glavi, a malo v žepu, in zato se je ljubeznivo smehljaj, ko se je pan Simon pričel dvorljivo sukati okrog jedne izmed devetorice njegovih hčerâ, Ljudmile s Sternstadta, ki je bila najstarejša iz kopice.

„Za Lucijo Ljudmila“, mislil si je pan Simon, „za staro mlada“, sladkal se je dalje sam sebi, „zraven pa še grbovna“, pristavil je ponosno, kakor bi hotel reči, da bi se grbovnemu možu drugačna niti ne spodobila; ko pa je bilo zborovanje zaključeno, stopil je pred gospoda Ambroža ter ga z lepimi besedami poprosil roke Ljudmiline.

Ko je svojo zadevo obširno opisal ter gospodu Strabonu obljubil, da bode Ljudmilo čuval, kakor

punčico svojega očesa, izpregovoril je gospod medikus, da mu je prošnja spoštovanega pana po vseči in da rad privoljuje, kar se njega tiče. Ljudmila, ki je bila poklicana, ko jej je bil oče vse temeljito razložil, je tudi takoj privolila ter si izprosila samo to, da bi pan Simon gledal, da čim prej omoži Lucijo, kajti Ljudmili se je zdelo nepristojno, da bi imela v hiši hčer, devet let staršo od nje; Ljudmila je imela namreč še le sedemnajst let.

Pan Simon je obljubil, da bode izpolnil to prošnjo, podpirano od Strabona, posebno ker je sam spoznal nenaravnost teh razmer.

Po Slanem ni bilo malo hrupa, ko je pan Simon, vrnivši se z zborovanja, obe svetovalstvi pozval na svojo svatbo, ter tako javno razglasil, da se ženi.

Govorice je bilo dovolj, posebno ko se je razglasilo, da je pan Simon star trikrat toliko let, kot nevesta, zlasti sosede vdove so svetovalcu zelo za zlo vzele, da bode dorasli hčeri dal dosti mlajšo mačeho; a pan Simon se ni zmenil za to ter se je le tajal veselja, kadar se je ozrl na dražestno ne-

vesto. Ni videl nič, ni slišal nič, kot mlado ženko, v sosedstvu je bil jeden glas, da je pan Simon zblaznel, a sosed Pondělíček, čegar hiša je bila takoj zraven in ki je s hodnika videl na okrašovski vrt, ugovarjal je temu.

„Stari osel je dobil nov komat“, dejal je; „le pustite ga, vspametoval se bo ter nehal biti hudomušen.“

Sila malo je bilo tega, kar je Ljudmila prinesla k hiši in Lucija je uspenjala roke radi tega, bilo pa je tudi sila malo tega, kar je Ljudmila v gospodinjstvu razumela, tako da se je Školastika kar križala; a pan Simon bil je srečen.

„Imam jo za veselje,“ zagovarjal je Ljudmilo, „imena mi ni treba, za delo pa je hiša polna ljudij!“ In Školastika je znova umolknila ter se zarekla, da ne reče besedice, če bi bila Ljudmila tudi sto let stara. Ona je štela vse na stoletja.

Panu Simonu je le takrat smehljal zginil z obličja, kadar se je ozrl na hčer. Bog ne daj, da bi jo črtil, pan Simon je ljubil svojo hčer, da se je Ljudmili že preveč zdelo; a pri pogledu na Lucijo spomnil se je vselej oblube, da jo čim prej

omoži, in ta „čim prej“ trajal je že jedno leto, a da obljubo izpolni, na to ni bilo misliti.

„Ultra posse nemo tenetur“ (kaj nemogočega ni nikdo zavezan storiti), rekal je sam pri sebi ter bil na zadnje že odločen, odstopiti od grba in dal razglasiti, da hčeri iz svojega imetja pridá petsto kop, a tudi za tisoč kop bi se ne bil takoj našel ženin, le količkaj primeren. A naključje je pomagalo. Skozi mesto je potoval pan Matevž s Krymlova, obojih prav doktor in svétnik nad apelacijami. Bilo je že pozno zvečer in nevihta se je bližala. Gospod doktor se je bal groma ter dejal, da rajši v mestu prenočuje ter stoprav v jutru odpotuje proti Pragi. Ker so pri primasu imeli male otroke, peljan je bil gospod svétnik k Okrašovskim, nekaj radi večje ugodnosti, nekaj radi tega, ker je bil s panom Simonom znan še iz dijaških let, bila sta namreč vrstnika.

Gospod svétnik bil je vdovec in ko mu je pan Simon povedal, na kak način je prišel do Ljudmile, dejal je pan Matevž, da mora tudi on poskusiti s takim naključjem. Beseda je dala besedo in v pol

ure je bila Lucija nevesta gospoda svètnika nad apelacijami, in to moža grbovnega.

Lucija je kar žarela, pan Matevž je bil v kljub nekoliko sivim lasem še jedernat in sila šaljev.

Školastika je z novico takoj hitela k starinarici ter zagotovo vedela, da bodo do noči o tem vedeli noter do Smečne.

Pan Simon je bil ves v veselji, a ni je sladkosti, da bi jej ne bilo primešane trohe pelina. Gospod svetovalec je bil z vsem popolnoma zadovoljen in že je držal pero, da bi podpisal ženitveno pogodbo, kar mu ustane osodepolno vprašanje, umeje li nevesta nemški?

Pan Simon nabere obličje v gube ter proglasi, da to v mestu ni navada in da se mu to zdi nepotrebno; a hudo je s tem zadel pana svetovalca, ki je dejal, da jako rad govori nemški, in da se mu ta jezik zdi jako štedljiv, ker se skoro vsake besede polovica more požreti.

Pan Simon je imel zbadljivo opomnjo k temu že na jeziku, a ožrši se na hčer jo je pogoltnil ter se odločil, da dá hčer v tem jeziku poučevati, in na to je pan Matevž privolil.

Lucija je bila nevesta in kakšna nevesta, po celem mestu so jo zavidali in malo jih je bilo, ki so jej to privoščili, in še ti le iz sebičnosti.

„Sedaj bomo imeli v svetovalstvu za apelacije človeka, na katerega se bomo lahko obračali v svojih potrebah“, dejal je z zadovoljstvom konšel Arnošt, ki je bil pri sodnji kakor doma.

Pan Simon je bil že čisto na tem, da izpolni, kar je bil obljubil zetu, a nakopal je nase zopet novo dolžnost. Rajši bi bil pridal dvesto kop, ko bi pan svetovalec hotel odstopiti od te nemščine, a nič — na ugovarjanje pana Simona, da bi se Lucija kaj kmalu v njegovi rodbini priučila temu jeziku, zmajal je samo z ramami.

„Kaj pa, če bi ne hotela“, odgovoril je še le potem, ko je pan Simon izrekel domnevanje, da bodoči pan zet dela to iz same trme.

Pan Matevž se ni dal ganiti in pan Simon je moral iskati učitelja, kajti sam je umel nemški samo očenaš in še par besed, Ljudmila je sicer umela govor, a govoriti se ni upala.

Iskanje nemškega učitelja bilo je vrlo težko. Kolikor je bilo znano panu Simonu, znale so v mestu tri osebe nemški, in sicer stari svetovalski pisar, za katerega je bilo to kakor navlaš, ker so bile tolpe nemških vojakov, idočih todi na Oggersko v mestu često nepovabljeni gosti in je bilo večkrat treba v njih jeziku zarežati nad njimi, potem je bil rektor bakalar Šip, ki je bil nekaj let učitelj pri Šlikovih, in pana Simona nadvornik, ki je deset let služil kot mušketir pri polku Švabskega.

Prvi ni mogel učiteljskega mesta pri Luciji vsprejeti radi mnogih opravkov, drugi je bil nevaren, ker se je bil v ljubezni vnel za Lucijo in njene novce, a da bi nadvornika napravil za učitelja, tega bi pan Simon za ves svet ne bil storil, vrhu tega se je nadvornik s svojim švabskim narečjem s češkimi Nemci jedva umel.

Pan Simon je iskal doma in v okolici, a zaman; konečno je hotel pomagati sam pan Matevž ter se ponudil panu Simonu, da mu pošlje svojega sinovca, gospoda Hansa Bartle iz Greifenthala, ki bi devojko poučeval v nemščini. Panu Simonu je bilo jako všeč in pri tej priči je poslal hočijo po Hansa.

Gospod iz Greifenthala je prišel. To vam je bil zvitorepec, da malo takih. Iz vsakega očesa gledalo mu je deset škratelnov in ni jeden korak, ki ga je storil, ni bil pošten

„Bog nam prizanesi“, vzdihnila je Školastika, ko ga je prvič videla.

Bilo je pa tudi uzroka, križati se. Prvi dan je bil odločen za počivanje po potovanji in Hans je počival tako temeljito, da so ga morali zvečer prinesiti v posteljo. Drugi dan se je imelo pričeti poučevanje. To je bila težavna reč. Hans ni znal niti besede češki, Lucija niti besede nemški. Iskal je kake nemške knjige, iz katere bi mogel svojo učenko učiti čitati, a pan Simon ni imel nijedne. Premetal je gromado koledarjev, vzel s police nekaj kronik, a nikjer niti besedice nemščine. Zatekel se je k pisarju. Ta je imel dve nemški knjižici, a bila sta zbornika nemškega prava in pisar jih je rabil. Nazadnje je iztaknil za omaro nekakov Navod k zdravju ter ga dal panu Simonu, ki je odhitel ž njim kot z dragocenim plenom.

Nemec se je nad tem sicer zapačil, a ker ni bilo družega, pričel je čitati. Prečital je članek o

puščanji krvi in Lucija je morala čitati za njim, popoldne prišel je na vrsto članek o čiščenji života.

Na večer je bil Hans Bartle utrujen. Šel je v mesto. Pohodil je vse tri gostilne na trgu ter krenil v predmestje. Prehodil je že pot od Lounkih vrat do Praških in povsod je bilo vse v redu, mladina je imela zanj posebno spoštovanje, seveda le iz tega uzroka, ker je mislila, da je to novi bakalar; ko pa se je razneslo, da je to nekov okrog stikajoč Nemec, pričela je mladina za njim kričati. Branil se je s kamenjem, a ko je zadel sinčka iz Ponděličkovega mlina, da je bil ves višnjev, napravili so na Nemca naskok in moral je pokazati pete. Ubežavši skozi Velvarska vrata v mesto našel je zavetje v veži Okrašovske hiše, ki ni bila daleč od tod. Že je bil Hans v varstvu nadvornikove roke, a še vedno se je slišalo pred vrati: „Němec brouk, hrnce tlouk“ itd. Nadvornik je moral učitelju preložiti to grozno pesen in Hans je dejal svojemu zapupniku, da morajo biti v tem mestu zlobni ljudje ter se zajedno zagrozil, da jim bode že zasolil.

Zaljubljen pa je bil Nemec v mestu v jedno mer. Devojke so mu bile všeč in le o tem se je

pritoževal, da so nekako nepriljudne, nedostopne in kadarkoli se je katere postopil, bil je bodisi strogo odgnan, ali pa je dekle pričelo kričati, kot bi gorelo.

Nadvornik je tolažil mladega pokrovitelja s tem, da bo še vse prav, ko si ga devoyke malo ogledajo. A tako dolgo pohlepni ljubovnik ni hotel čakati ter hotel protivje premagati z naskokom. Prisedel se je k nadvorniku ter se dal od njega poučevati v češčini. Bil je dovzeten in čez malo časa je dosti umevno izgovarjal po češko: „Hezká panenka, nekřičet!“ To mu je bilo za to pot dovolj.

Zvečer sta sedla s panom Simonom k vrču. Pan Simon pomagal si je v govorjenji z latinščino, tako sta se kakor si že bodi vender umela. Hans je pritoževal o nasilji, katero so si Slanci dovolili proti njemu, in pan Simon je obljubil, da bode vse to preiskal in krivce kaznoval, zraven pa je dodal svèt, naj bi se pan učitelj kolikor mogoče doma držal, da se bode on, Simon, hvaležnega izkazal, ko bi poučevanje v nemščini naglo napredovalo ter bilo kar se dá hitro z dobrim uspehom končano.

Hans se je izgovarjal na nedostatek knjig in pan Simon je obljubil, da pojde jutri zopet po

mestu, mogoče da najde še kaj, s čimer bi njegova hči mogla biti poučevana v nemškem jeziku.

Drugi dan je Hans prečital odstavek, kako se vari terják za suhe rane, in ko je to Lucija za njim prejecljala, bilo je zopet učenje v kraji in Hans je iskal izgovora, kako bi jo mogel od doma pobrisati. To se mu je posrečilo stoprav po obedu, ko se je pan Simon podal iskat obljubljenih knjig. Sedaj se Nemec ni več bal ter šel po svojih potih. Gredé si je ponavljal, kar se je bil včeraj naučil od nadvornika.

„He, pan učitelj, pazite na kožo!“ klical je za njim nadvornik, stoječ z lopato sredi dvorišča. Hans se je ozrl ter mahnil z roko, kakor bi hotel reči, da se ne boji.

Iz početka je imel večjo srečo nego včeraj. Mesta se je ogibal ter šel skozi soseduja vrata naravnost v predmestje. Tik vrat ugledal je Nemec pekarsko prodajalnico, kjer je na stolu za gromado žemelj rudela kot jagoda na gozdni trati mlada prodajalka, očividno hči pekova.

Učitelj je takoj krenil tja ter lomeč divni materni jezik svoj z desnico izbiral žemlje, levico

pa naglo položil devi okrog pasa. Dekle, bodisi da je bilo tega vajeno, bodisi nadejaje se prodaje, se ni branilo in Nemec je postal drznejši; ulovivši poljube odhitel je lično priklonivši se. Dekle se je na to smijalo, ljubovnik pa je še od daleč pošiljal poljube nazaj.

Spotoma je srečal bakalarja Šipa, katerega mu je bil že nadvornik zaznamoval kot jednega izmed tistih redkih, s katerim bi se mogel pogovarjati. Nemec je bil takoj v razgovoru in bakalar, katerega mu je bil Hans znan kot učitelj Lucije, si je mislil, da bi morda ž njegovim posredovanjem na kakov način utegnil priti do tistih tisoč kop, zato ni zametal prilike, da se seznani ter prisrčno stresel podano mu roko.

Sedaj je bil Hans postal zgovoren. Najprej se je pritožil o zlobnosti prebivalstva in neprijaznem mišljenju njegovem, potem je nekaj opomnil o zalih devojkah, naposled pa se pohvalil z zmago nad brdko pekovko pred Velvarskimi vrati. Šip se je pričel krohotati.

„Pravo si iztaknil „kolega“, dejal je neprestano smijoč se; „Boga zahvali, ako te nihče ni

opazil; to ti ni prepelica, to je sova. Deklina za vsakega, mi jej pravimo „laška leščerba“. Nje se celo vojaki bojé, a vender s slehernim ubeží. Privedli so jo že iz vseh okolnih mest, iz Litoměřic in Prage že brezštevilkokrat. Ako te je kdo videl v viteškem dogodku, rekali ti bodo „laški stenj“ in to pojde za tabo noter do Prage. Sicer pa se ona sama s tem pohvali.“

Hans je osupnil, kri mu je silila v lice in z rokavom se je obrisal preko ust, kakor bi hotel otreči poljub laške leščerbe.

„Tega niti v Jordanu ne zmiješ,“ smijal se je zopet Šip; „rajši ubeží“, svetoval je bakalar zlobno, „kajti pri prvem udarcu pod sramotnim stebrom to gotovo razglasi in kaj bi nato rekel gospod svetovalec za apelacije!“

Hans je bil kakor na trni. Zakaj deklina ni kričala, zakaj ni praskala, odšel bi bil, ne da bi bil kaj opravil in jedna sramota bi bila menj. Tla so mu gorela pod pogami in najrajši bi bil ubogal Šipov svét. Stisnil je roko novemu tovarišu ter odhitel proti Lounskim vratam. Šip je še trenutek

stal na metu ter, gledaje za Nemcem, krohotal se na vse grlo.

Hans se je sedaj bal v mesto, ter krenil po cesti proti Lounskim vratom. Šel je ob hišah tik oken ter gledal okrog, kaj kdo kje dela. Tako je prišel skoro na konec ulice, ko vidi, da je pred pekovsko prodajalnico, v kateri je tudi deklè sedelo. Kakor da ga je gad pičil, odskoči Nemec na sredo ulice ter gre rajši na drugo stran — pekarij se je že bal.

Stopivši skozi mala vrata na polje, hodil je sem ter tja mej nizkimi zidovi, s katerimi so bili ograjeni posamezni vrti ter premišljeval, kaj je bil ravnokar storil. Tešil je sam sebe ter nazadnje sklenil, iti nazaj po isti poti ter si natančneje ogledati brdko pekovko. Kaj mu mari klepetavi ljudje? Danes je tukaj, jutri tam — veselil se je že lepega znanja.

Kar za njim zakliče nekov paglavec in Hans se je zopet zganil, češ, morebiti kliče za njim radi njegovega znanja s pekovko. Dečaka ni razumel, Šipa pa je bil pozabil vprašati, kako bi klicali to za njim po češko. Zopet ni vedel, kaj bi počel ter se končno odločil, da se pekovke vender-le ogne.

Tako premišljuje, stal je najedenkrat pred panko kovačnico. Pri ognjišči je delal nastavnik z nekaterimi tovariši ter tolkel po žareči kovini, da so daleč okrog letele iskre. Hans gleda nekaj časa lepi prizor, kar oko uprè v odprto okno sosednjega kovačevega stanovanja.

Tam je sedelo preko nekega dela nagneno deklè. Obraza ni bilo videti, a postava je bila vitka in bogati črni lasje so se v debelih kitah spuščali na bele rame. Hans je bil ves zmešan.

„Kdo bi mislil, da se taka belina dobi v kovačnici?“ dejal je sam pri sebi, in ker devojka dolgo ni glave premaknila, stopil je k oknu ter pozdravil.

Deklè se prestraši, uzrši pri oknu tujca, a tudi Hans ni bil malo osupel, kajti lepo obličje preplašene devojke presegalo je vse pričakovanje učiteljevo, a to je trajalo le trenutek, Nemec z obema rokama poprime krasno glavico ter zopet hoče ujeti poljubek.

Pokušanje delalo mu je zlo.

Dekle zakriči.

„Eska banenko, nečičet!“ pogovarja napadnik, a dekle kriči dalje. Kričalo je še, ko so Hansa štiri umazane roke krepko objele ter odtirale v kovačnico.

„To je Okrašovskih Švaba,“ dejal je jeden izmed ugrabnikov, velik kot gora, „tega moramo zaznamenovati!“ In predno se je vrnil nastavnik, ki je bil na hčerin krik odhitel v sobo, pobrisali so že pomagači ognjišče ter s toplimi sajami Hansa pobarvali po lici in rokah.

„Moramo ga tudi nališpati!“ pravi drugi in vzemši iz kota posodo z rudečo barvo, naslika mu, mej tem, ko je prvi držal ujetnika, s prstom rudeče kroge okrog očij in rudečo marogo na konec nosa.

Hans se je zvijal in branil na vso moč, a vse zaman.

„Esku panáčku, nečičet, nečičet!“ upil je pomagač slikar v veliko veselje raznolične tolpe, ki se je bila mej tem stekla ter pred vrati zijala prodajala.

Ko je ustopivši nastavnik zvedel, koga imajo pomagači v delu, ukazal ga je pustiti, in učitelj je letel iz kovačnice, kakor bi ga izstrelil ter ravno

tako hitro dirjal proti nasprotnim Lounskim vratom. Vratar je pljunil, tako se je ustrašil, in žena njegova se je prekrizala ter si s predpasnikom zakrila obraz.

Samo ob sebi se razume, da učitelj ni bežal sam, marveč, da so ga spremljali skoro vsi, ki so bili priče operacije v kovačnici in njih število je raslo kakor lavina; ko je priletel v predmestje, bila je ulica komaj dovolj široka.

Na voglu srečal je sprevod pan Simon, ki je od prejšnjega dne opravljal posel župana. Tudi on se je prestrašil, videč ta prizor. Najprvo je mislil, da je zasledovanec zločinec, katerega so dobili pri činu. A čim bolj se je bližal, tem bolj se mu je zdelo, da mu mora postava bežečega biti znana.

Uzrši pana Simona, krene Hans proti njemu, in še le sedaj razvidi župan, kak zločinec je to. Ni mu bilo treba razkladati, lahko si je sam mislil. Preceptor je kričal na vse grlo ter prisezal, da te sramote ne more pustiti brez osvete.

Pan Simon se obrne k spremstvu ter je razžene s tem, da sam poseže vmes. Hans pospeši korak ter zgine v veži Okrašovske hiše, kjer je starinarica od strahu skoro omedlela.

Pan Simon je stopal, kakor se je njemu spodobilo, s počasnim korakom proti domu, a pomračeni obraz in živo kretanje je govorilo, da je razljučen. Že v svetovalstvu čule so se pritožbe o preceptorji in sedaj zopet tak naval ljudstva — brez dvojbe njegova krivda.

Klel je v duhu Nemce, nemščino in pana svetovalca ter se še bolj razsrdil, ko mu starinarica v veži, tožeč mu svoj strah, razloži, kaj jej je bilo povedano, da je pan preceptor ljubkoval z „laško leščerbo.“ Najrajši bi bil ob tla treščil nemško izdajo Mathiologovega herbarja, radi katerega je šel prav do Ouvalke in s čegar krepkim kovanjem si je bil roke opraskal, da mu ni o pravem času prišlo na um, da malopridni Nemec niti tega folijanta ni vreden.

Mej tem je že nadvornik Nemca drgnil z omelom ter mu pomagal kleti, misleč, da je tako okrvavljen; ko pa je videl, da je to le rudečilo, spustil se je v smeh, a tako, da Nemec ni videl.

Pan Simon je čakal v jedilnici, da se objavi očiščeni preceptor, da ga izpové; a kopel je dolgo trajala in mej tem je minila prva jeza in pan Si-

mon je pričel spoznavati, da bode vender lepo, imeti za zeta svetovalca za apelacije. To so mu rekali tudi v svetovalstvu z vidno zavistjo in iz tega je zopet sledilo, da mora s sorodnikom gospoda svetovalca in preceptorjem svoje hčere izpregledljivo ravnati. Pan Simon se je sam čudil, da ga je jeza tako hitro pustila, kajti ko je Hans na posled prišel gori, odločil se je župan le od daleč pokarati razposajenost mladega gospoda ter dodati svèt, da bi se bolj doma držal, a postrašil ga je, da se je proti njemu zarotila mestna mladina in da bi utegnila proti moči in volji županovi izvršiti kako grdobijo, za katero bi on, pan Simon, ne mogel biti odgovoren. Nemec je obljubil, da se hoče ravnati po tem svētu, a prosil je varnosti zase in kazni za tiste, ki so se drznili, proti njemu rabiti nasilje. Pan Simon je obljubil tako storiti ter predložil herbarij, znova proseč preceptorja, naj bi hitreje postopal pri poučevanji.

Pregledavši prinešeno knjigo pravi Hans, da pojde s to čudovito, in ko prebere vse od korena do hrasta, govorila bode Lucija kakor kakov švabski kričać.

Po tem razgovoru sedel je preceptor v istini več doma, a le iz strahu pred zarotivšo se mladino, v čemer ga je na povelje pana Simona potrdil tudi nadvornik. Prišlo je tako daleč, da se je Nemec iz dolzega časa in nekako iz dvorljivosti zaljubil tudi v Lucijo. Vsaj, ko se je jedenkrat Školastika, ki je bila zaradi ohranitve spodobnega obnašanja na povelje pana Simona prisotna, globoko nagnila čez zaboj, v katerem je nekaj iskala, dlesknilo je nekaj pri mizi, in ko se je teta naglo ozrla, bila je nečakinja vsa zarudela. Druzega ni mogla nič opaziti, kajti Luciji Hansu ni bilo treba klicati „nečičet“, ona ni kričala.

Na večer je Hans vendar zmerom odšel od doma, a omejil se je na tri krčme na trgu, kjer je imel Okrašovsko hišo vedno pred očmi, v mraku pa se je lepo odpravil domov. To vedenje preceptorjevo vzbujalo je v mestu pozornost, ker pa je baš tiste dni mesto v dveh zadevah pri svetovalstvu za apelacije vsled prizadevanja doktorja Matevža s Krymlova z dobrim uspehom prodrlo, postal je Hans v mestu kot sorodnik doktorjev imeniten ter bil klican v najboljše obitelji; da se preprečijo vse

zlovoljnosti, bilo je zajedno v svetovalstvu sklenjeno, da ima sluga županov gledati na to, da se preceptorju od mladine zopet kaj ne prigodi.

„Uš imamo v kožuhu“, dejal je župan, „a kaj pomaga, prenašati moramo to, kakor si že bodi.“ Sam pri sebi pa je mislil: „Ako se bojite za hčere in žene, pazite nanje.“ Pristavil pa je, naj bi svetovalci doma in v sosedstvu mladino opominjali in svarili.

Temu je svetovalstvo pritrdilo, a ko so takoj drugi dan dečaki iz Podbranskega mlina Hansa zagнали v vodo, kjer se je skoro utopil, bili so kaznovani in slugi je bilo naročeno, naj v nekoliki daljavi, tako da ga ne opazi, Nemcu sledi na vseh njegovih izletih, da bode takoj lahko pomagal, ako bi mu pretila nevarnost.

Pan Simon je bil sedaj kakor na trnji. Kadar koli je odšel od doma, bilo je prvo njegovo upravljanje, kje je preceptor. Po zadnji kopeli delj časa ni imel povoda poupraševati, ker se Hans ni ganil z doma; a tudi to panu Simonu ni bilo po všeči in sicer iz upravičenega uzroka, kakor se bode pokazalo.

Župan se je vrnil iz svetovalnice, bil je nekaj pozabil.

„Kje je preceptor?“ bilo je prvo uprašanje, ko je stopil v sobo ter Hansa ni videl nad herbarijem. Niti Lucija, niti Školastika, dà, niti nadvornik ni mogel odgovora dati na to. Panu Simonu se je ta reč čudna zdela, kajti v ta čas Nemec ni hodil z doma. To mu ni dalo miru. Ugrši na trgu slugo, poupraša ga. A ta Nemca ta dan ni dobil na izpregled; letal je naglo od jednega vratarja do drugiga, ki so bili od njega poučeni ter potem poročil, da ga tudi ti niso videli, da torej ni šel iz mesta; on sam se ni ganil izpred vrat svetovalnice in bi ga bil moral videti v mestu, pa ga ni.

Pan Simon se vrne domov in tu mu starina rica Zoubkovka pri vseh svetnikih zatrdi, da Nemec ni šel od doma. Simon preišče dvorišče in hišo do pod strehe, miš bi bil našel, a o Nemcu ne duha ne sluha. Ostal je le še jeden kraj, kamor doslej župan še ni bil stopil — stanica gospe Ljudmile.

Gospa Ljudmila bila je, odkar je Hans bival pri Okrašovskih, kakor v prognanstvu. Videč nelep vedenje pritepenčev, skrbel je pan Simon za to, da

bi se Nemec z gospo Ljudmilo kar najmenj srečaval. Za Lucijo se ni bal in da jo je ta pot sama Školastika zatožila, ne bil bi jej veroval. Bil je hčeri skrben in prijazen oče in toliko je izprevidel, da Lucija pred zapeljivci ni v nevarnosti.

Za gospo Ljudmilo pa se je pan Simon zelo bal. Kadar je šel ž njo ven, peljal jo je za roko in kadar je šel od doma, čudo, da ni s ključem zaklepal njene stanice. S Hansom je zajutrekoval in večerjal sam, tako, da se je samo pri obedih gospa Ljudmila sbajala s preceptorjem; a tu je sledil pan Simon vsak ukret, vsak pogled, vsako besedo, in opazivši to, prizadevala si je gospa Ljudmila izogniti so vsemu, kar bi utegnilo soproga razdražiti. — Kakov neopazovan trenutek pa je vender po strani pogledala mladiča ter priznala sama sebi, da ni grd, toda s Simonom se ni bilo šaliti. Odšla je rajši v svojo stanico, njeno okno je gledalo na vrt, kojega jej je pan Simon preskrbel z vsemi ugodnostimi. Tu je Ljudmila presedala cele dni, prešivajoč s pisanim loščem razno drobnjav, nabirajoč granate, korale in mičkene bisere na trakove. Ako jej je to presedalo, čitala je razne zgodbe, posvetne

in pobožne, s katerimi jo je pan Simon pridno zakladal.

Poleg tega je hodila s panom Simonom v cerkev k jutranjim in popoldanskim pobožnostim, poleti tudi v vinograd in o proščenjih in božjepotih v vas k sodnikovim. Bila je tudi že jedenkrat v mestu na svatbi in kake tri pote na krstinjah, sicer pa jej je moral dom Okrašovski biti svet, kajti pan Simon je čuval gospó Ljudmilo kot drag biser. Kadar je imel ž njo iti ven, opazoval je pol ure zračno toploto, in nikoli ni pozabil poprej stopiti pred hišo ter pogledati, kam je obrnen petelin na Velvarskih vratah, da je po vetru mogel soditi o stanovitnosti ali izpremenljivosti vremena.

Doma je pan Simon vsako jed prej pokusil nego Ljudmila, da bi vedel, jej li bode škodilo, da oblekel je celo prej njeno krilo, da bi se uveril, če jej bode priležno. Na Luciji poskušalo se je o jednaki priliki kaj družega in Školastika je šla takoj z novico k starinarici, čez pol ure pa je vedelo celo mesto, da je imel pan Simon krilo na sebi.

Vse se mu je smijalo, sosed Ponděliček je celo raznašal, da pan Simon Ljudmilo ziblje. Ko je

župan to zvedel, se je grozno jezil, a pred Ljudmilo je molčal, ker se je bal, da bi tudi njej kaj takega ne prišlo na um. Kaj bi potem počel? Moral bi v istini zibati.

Hans se od kraja ni dosti zmenil za gospo Ljudmilo, pridal jej je celo nekoč v razgovoru z nadvornikom priimek „goska“; iznenaglo pa se je to razmerje predrugačilo. Najprej, samo da bi pana Simona jčzil, oziral se je drznejše na Ljudmilo, a pričel je kmalu spoznavati, da pan Simon ni imel slabega ukusa in pričel se je na razne načine približevati; a njegova namera se mu je vselej izpodbila, sedaj od gospe same, sedaj vsled prisotnosti Lucije ali pa Školastike. Te zapreke pa so preceptorja le izpodbadale ter netile njegovo pohlepnost in pogum njegov in od tega časa je sedeval Hans v vrtu pod oknom gospe Ljudmile, na videz zamišljen v herbarij, z duhom pa gori v stanici.

Tu ga ni nihče motil, mnenje o njem zboljšalo se je celó tam, kjer so ga dosihdob imeli za ničvredneža. Školastika je zatrjevala starinarici, da se iz tega vetrenjaka dela človek in pohvalila ga je celo panu Simonu, ki je mnogo dajal na sestrino

pohvalo; pri njej se je redko kedaj dogodilo, da je koga pohvalila. Usodepolnega dne, ko pan Simon Hansa za ves svet ni mogel najti, našel je v vrtu odprti herbarij, a Nemca nikjer.

Ostalo je torej, kakor sem prej omenil, le še jedno mesto, kjer doslej ni iskal — dražestno za-
tišje gospe Ljudmile.

Pan Simon je dolgo stal pred modro pobar-
vanimi vrati, ki so zapirale zavetje njemu toli dra-
zega bitja. Premišljeval je. Ali naj pokaže nezaup-
nost do gospe Ljudmile ter išče tudi v njeni sta-
nici? Kaj pa ko bi se varal ter bi se sumničena
razsrdila nad njim — na kolenih bi jo moral pro-
siti za zamero ter se hudo kesati. In odločil se je.

„Kaj se bojiš, Simon?“ dražila ga je Škola-
stika. „Saj si vender mož!“ dodala je škodoželjno.

Pan Simon zarudi ter naglo prime za kljuko.
A zbal se je te smelosti svoje ter, odtegnivši roko,
rahlo potrkal na vrata.

Začulo se je nekako lomastenje, potem je vse
utihnilo in konečno je bilo s slabim, nekako nesi-
gurnim „slobodno“ dovoljeno ustopiti.

Pan Simon ustopi. V stanici ni bilo nikogar razen gospe Ljudmile, in ona je bila o moževem ustupu globoko nagnena čez nekovo kroniko, in stoprav, ko so se začeli koraki ustopivšega, dvignila je glavo.

Gospodar se je že kesal, da je za trenutje izgubil zaupanje v ženo, videč jo tako zamišljeno v čitanje, a plahi pogled njen ga je bodel; sumnja njegova se je povečala, ko je stopivši k oknu opazil, da žena kroniko drži narobe. In sumnja izpremenila se je v resnico, ko je pogledal na tla. Gospa Ljudmila je sedela v naslonjaču, a njeni nežni nožici v malih čevljičkih puščale so na tleh vidne stopinje, napravljene od belega peska, kateri je slabo razbrisan delal na tleh belo povlako. V oknovi dolbini, kjer je stal naslonjač, pa je bilo videti še razločne stopinje okornejših škorenj, očitno moških, in sled je držala v ozadje stanici, kjer je v kotu stala postelja kot za parado, na kateri je bilo skoro do stropa nastlano s pernicami, še od prinosa prve soproge pana Simona.

Gospodar je s pogledom švignil po tleh ter bil z jednim skokom v ozadji in že je za nogo vlekel ven preceptorja, skritega pod posteljo.

„Pošast ti švabska!“ sikal je pan Simon in zgrabivši še z drugo roko branečega se Hansa za drugo nogo, siloma potegnil ga ven ter s težko palico, s katero je bil prišel noter, pričel meriti usiljenca od nog do glave in preko ram in križa.

„Propter matrem Dei, propter omnes sanctos et beatos!“ (za mater Božjo, za vse svetnike in vzveličance) prosil je nabijani milosti, a pan Simon ni slišal ničesar. Videč obravnavo zgrudila se je Ljudmila z vsklikom v naslonjač ter zamižala.

Razljučeni soprog ženo zaničljivo pogleda in Nemca vzdignivši z nenavadno močjo, nese ga iz stanice ter s stopnic zažene nizdolu.

Kakor v letu ustavljen netopir, tako je doli pod stopnicami preceptor vse štiri pomolil od sebe.

„Pošast ti švabska!“ ponavljal je pan Simon, zgrabil baret in plašč Nemcev, ležeča zraven na zaboju, ter ja zagnal za njim.

„Sveta pomagalka, ubil si ga, Simon!“ lomila je z rokama Školastika, katera je sicer grozno rada videla, če je koga zadela zaslužena kazen, a ga vender pomilovala.

„Kopriva ne pozebe!“ zavrnil je pan Simon ter imel prav. Kajti jedva je izgovoril, pobral se je že Nemec ter tekel, kar so ga noge nesle.

„Vragi, razbojniki!“ kričal je, brišoč si nos, iz katerega mu je lila kri.

„Sveta nebesa!“ upila je prestrašena starinarica, ko je Nemec kakor blazen divjal memo nje z raztrganimi hlačami na kolenih in odtrganim rokavom na suknji.

Na ulici je kričal Nemec s podvojeno silo ter hitel proti svetovalnici.

„Nečičet, panáčku!“ upili so za njim Ponděličkovi otroci, in „nečičet, panáčku!“ upil je nad njim svetovalski sluga, kateremu je Nemec na vratih priletel v naročje. Nevedé, kaj bi družega napravil, potegnil ga je sluga v svoje stanovanje.

A že je bil za njim Okrašovskega nadvornik z baretom in plaščem, katera je bil Nemec pustil ležati pod stopnicami. Za njim je prišel Okrašovskega kočijaž ter naznanil, da mu je ukazano, naj Hansa takoj naloži ter ga pelje v Prago.

Hans ni ugovarjal niti z besedico, samo ženo sluginjo naprosil je s posredovanjem nadvornikovim,

da bi mu hlače in suknjo po možnosti popravila. Ko je sedel v voz, nagnil se je nazaj v pletenico, da bi ga nikdo ne videl.

Pan Simon je bil kot da je pamet izgubil. Begal je sem ter tja, govoril sam s seboj, mahal z rokama in grozil, zmerjal vsakega, na katerega je zadel, in priljubljeni pes dobil je danes več udarcev nego vse svoje ostalo življenje. Nobena jed ni bila užitna, nikjer mu ni bilo dosti čisto in na vse to je pozabil danes župan na urad in na popoldansko službo božjo. Na to je šel zvečer, česar od druge svatbe svoje ni bil storil, v gostilno k Blovskemu, in tam je v brezupnosti svoji pogladil celo natakario Genovefo — in ta je bila rudečelasa!

Vrnil se je stoprav o drugem zvonjenji sodnega zvona in ta dan so mu bila vrata preozka, kakor je pravil nadvornik.

Drugi dan je z nova besnel, a kadar se mu je zazdelo, da je zaropotala ključavnica v stanici gospe Ljudmile, postal je ter držal sapo; stoprav ko je zopet vse umolknilo, pričel je znova.

Bila je nedelja in pan Simon, nadvjavši se do sita, odpravil se je k jutranjemu cerkvenemu

opravilu, prvič sam od druge svoje svatbe. Gospa Ljudmila je ostala doma, imela je od plakanja oči vse črne in bala se je govoričenja. A tega ni mogla preprečiti, kajti da se je pri Okrašovskih zgodilo nekaj ne baš lepega, raznesel je že sluga s svojo ženo; samo pravo nikomur ni bilo znano, le Pondeliček je obličje nabral v resne gube ter pripovedoval z vsemi podrobnostimi, kako so pri Okrašovskih Hansa dobili pri ljubkovanji — s Školastiko.

Stara devica pa je za to sosedu pokazala z metlo, ko je šel mimo.

Kadar je šel pan Simon k dopoludanskemu cerkvenemu opravilu, čakal je pred svetovalnico drugih svetovalcev — danes je šel sam in ne da bi kaj rekel, brez pozdrava, dà, še ozrl se ni, ko je na koru sedel na konec pevske klopi v kot poleg meha.

Tu ga je zadela nezgoda, katero sem omenil takoj iz početka te povesti.

Vsled pritrdila pana Simona odločilo se je v prid sv. Gotharda in svetovalec Samuel je takoj mej pevci pričel nabirati nadavek za barve in kist ter dal sliko prenesti k Danijelu Krocinu, mojstru

slikarske umetnosti (bil je tudi izučen milar), da bi sliko prenovil, okvir pozlatil in račun o tem predložil bratovščini latinskih pevcev, vsaj do dne godu sv. Gotharda.

V nedeljo obedoval je pan Simon sam, v ponedeljek pa tega ni mogel več prenesti in obedoval je zopet pri rodbinski mizi; a z gospo Ljudmilo ni izpregovoril niti besedice. — V torek in sredo je govoril, a nekako s posredovanjem Lucije in Školastike. V sredo zvečer prišel je posel s pismom gospoda svetovalca za apelacije, v katerem se je gospod svetovalec hudo pritoževal o Slančanih ter soseбно brezozirno prijemal pana Simona, da je tako malo spoštoval njegovega sinovca ter ž njim ravnal tako grdo — ne kot kristijan, ampak kot krvoločan pogan in divji Turek, in ga po telesi in na obleki prav kot kakov krvnik razdrapal. Na izgovor, katerega je imel radi kratkosti časa voznik na povelje pana Simona ustno poročiti gospodu svetovalcu, gospod svetovalec nič ne da, ker kaže le nizko mišljenje pana Simona, kajti, ako bi v Pragi za vsako ljubkovanje človeku morali nos razbiti, v Vltavi bi ne tekla voda, marveč kri. In ako pan

Simon (tako se je končalo pismo gospoda svetovalca) nikdar nikjer ni ljubkoval, dovoljuje mu, da pride njemu, gospodu svetovalcu, nos razbit. Ko je pan Simon to prečital, spomnil se je samo natarice Genovefe ter ni šel v Prago gospoda svetovalca udarit v lice. Kak bode zaključek tega lista, vedelo se je lahko že naprej.

Gospod svetovalec je navajal neizpolnjeno obljubo zastran nemškega jezika, preklical svojo obljubo ter ob jednom Lucijo odvezal obljube zakona, ki mu jo je bila storila.

Pan Simon je pri tem zaključku vzdihnil, v ostalem pa mu je bil vender le všeč; prej nego bi še kakega Nemca vzel na svoj dom, videl bi rajši, da bi hči njegova z lilijo šla v grob.

Napisal je posnetek tega pisma v čisto ter ga v četrtek pri obedu predložil Ljudmili.

V petek sta si tudi še pisala, v soboto pa je prišla primaska k Okrašovskim v pohôde in zaslišavši najprej Ljudmilo, potem Simona in naposled Školastiko, sklicala jih, pričela govoriti kakor bi čitala iz knjige, in ko je rekla Amen, podala sta si Simon in Ljudmila roki.

Luciji je bilo vse to všeč. Od usodnega poljuba, kojega dlesk je čula Školastika, priljubil se jej je Nemec in misel na sivega svetovalca bila jej je zoperna; videč pak, da Nemca ne more dobiti, bilo jej je prav, da se je svatba razbila. Sedaj bode še čakala, časa je dovolj; bakalarja Šipa dobi če treba čez deset let.

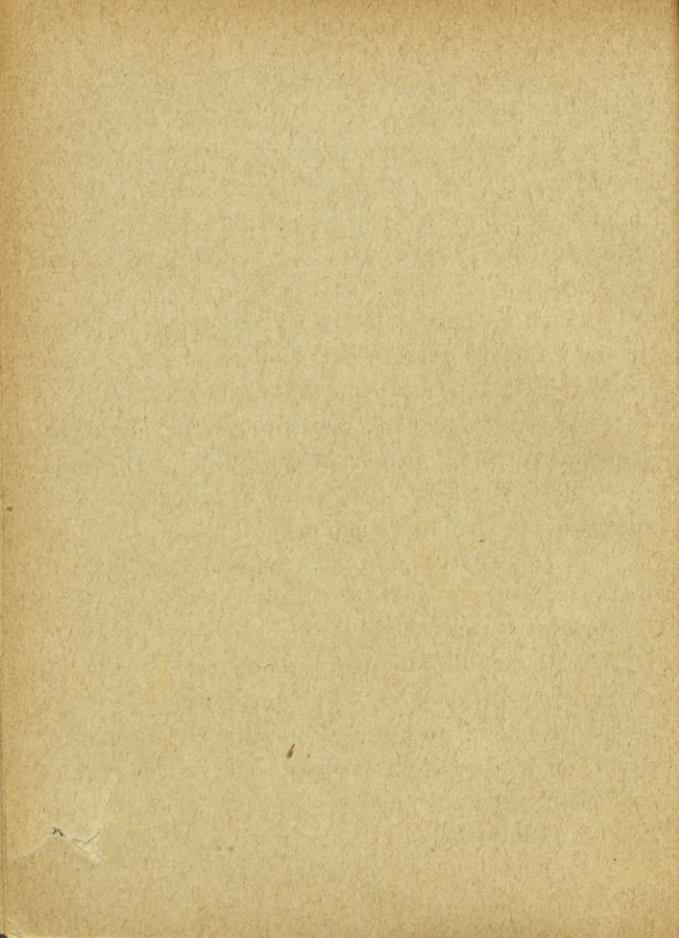
Tudi Školastika je bila zadovoljna, kajti celi ta teden dišala je bratu jed, stoprav v soboto zvečer in ona je bila ponosna na svojo umetnost.

V nedeljo je bilo proščenje, god sv. Gotharda, pan Simon je šel k dopoludanskemu opraviilu z Ljudmilo.

Tako zgovorna ni bila kot drugekrati, a za to se je tem bolj privijala panu Simonu.

V presbiteriji je že bila obnovljena slika svetega vladike in v pokritje stroškov šla je po maši bratovščina pevcev k darovanju.

Pan sam je dal tolar, a ko je šel v vrsti okrog prenovljene slike, čudo da ni odskočil; zdelo se mu je, da iz pozlačenega okvirja ne gleda nanj resno obličje čestitega vladike, marveč da se od tam nanj predrzno reži — švabska pošast, Hans Bartl z Greifenthala.

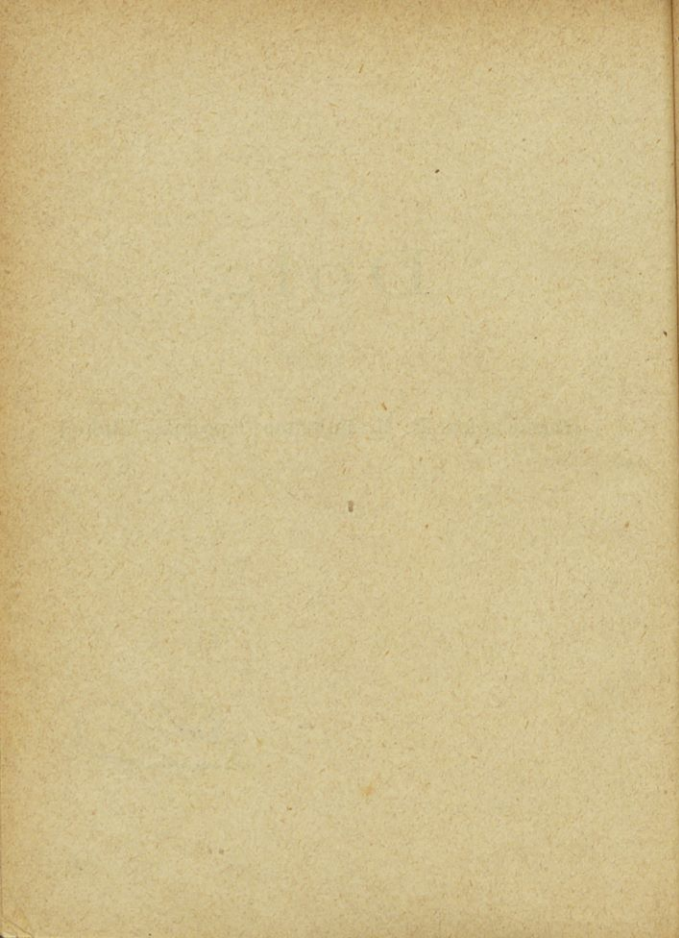

Dolg.

(Ruski spisal D. M. Maksimov; preložil Vinko.)

Kaler

Že nekaj minut ležal je bolnik tiho in nepremično. Najedenkrat dvigne glavo ter bega okolu sebe z nestalnimi pogledi; in zopet pade nazaj na vzglavje. Zunaj se je že polagoma jelo mračiti in v sobi, ki je imela okna zagrnena s težkimi, spuščnimi zagrinjali, bila je že tema. Bolnik iztegne desnico ter se dotakne zvončka. Zdajci se prikaže sluga z lučjo.

— Postavi jo tja-le, na pisno mizo . . . še malo dalje — šepetal je onemogli.

Sluga uboga in obrnivši se h gospodu pravi:

— Čas je že vzeti zdravilo.

— Ne, prekmalu je še.

— Gospod, pretekli sta že celi dve uri. Ali je smem pripraviti?

Bolnik privoli lahko prikimavši z glavo, a najedenkrat se premisli ter velí:

— Ne, nobenega zdravila nočem, ničesar nočem. Idi!

Sluga odide in bolnik ostane zopet v samoti.

Soba, v kateri je ležal, podobna je bila bolj pisarni kakega kupca, nego li gospodski spalnici. Pred visokim in širokim oknom stala je pisna miza, polna knjig, papirjev in razne drobnjave, vse v največjem neredu: železna blagajnica tik zidu zavzemala je znaten del stene na desni od pisne mize; pred to pa je stal priležen stol. Bolnik je počival na dolgem in nizkem divanu, ki mu je že deset let bil za posteljo. Peter Suslov ni bil star: bilo mu je stoprav sedeminštirideset let, a po obrazu bi mu jih bil človek prisodil šestdeset. Bolezen ga ni potrla najedenkrat, marveč polagoma razdejala je svežost njegova obličja ter ugasila ogenj, ki mu je poprej gorel v sivih očeh. Glava njegova, še pred kratkim časom pokrita z gostimi, svetlimi kodri, bila je redkolasa in osivela.

Že davno kazal je Peter prva znamenja bolezni, njegovo železno zdravje hiralo je očividno od

dné do dné, a rabil ni nikakega izdatnega sredstva. Kot preudaren in brezčuten trgovec hrepenel je po dobičku in bogastvu, vstrajno delal za druge in zase, vodila ga je jedina misel, gnal se je za jedinim smotrom: nakopičiti mnogo novcev, a da bi mogel uživati življenje po svoji volji, prebil je po cele noči v razuzdanem veselji po dolгих dneh neumornega in težkega dela.

Bolezen, ki je že delj časa pretila njegovemu zdravju, pojavila se je po jedni taki noči: pričelo mu je nedostajati sape in ude mu je zvijal krč. Kadar je zakašljaj, bruhanila mu je kri iz ust. Grozne slutnje bližajoče se neizprosne in krute smrti polastile so se vseh mislij njegovih.

Stresel se je od groze in da ga ni sluga o pravem času prestregel, bil bi brez moči padel na tla. Zdravnik, po katerega so naglo poslali, našel ga je še v nezavesti. Ko se je nekoliko zavedel, odgovarjal je na mnoga vprašanja zdravnikova. Ta ga je preiskal, pretrkal, napisal recept ter hotel oditi. Suslov pa pa poprosi, naj ostane še za trenutje.

— Doktor — pravi zamolklim, a odločnim glasom — ne skušajte me varati. Sam dobro vem,

da je usoda moja nepreklicljivo odločena. Prosim vas torej, govorite z mano popolnoma odkrito. Hočem, moram vedeti, koliko dni bom še živel.

Zdravnika je osupnilo to nepričakovano vprašanje: izprosil si je časa za natančnejši preudarek ter obljubil, da pride takoj, ako bi se bolezen shujšala.

— Dobro, počakam. Toda ne pozabite mi povedati, kadar se mi bode bližala poslednja ura. Rotim vas na vašo čast. In pa češče me obiskujte.

* *

Nekako čez jeden mesec pové mu zdravnik, da je bolezen, ki mu je že dolgo glodala v prsih, kakor kažejo znamenja, te dni hudo napredovala in da se ni niti najmenj nadejati, da bi ozdravel.

— Torej bom kmalu umrl?

— Lahko da se motim, in vedno upam, da sem se motil. To je uzrok, da sem prosil prej odloga, predno . . .

— Zakaj? Da ste vi jedini zdravnik izmej sto družih, ne posreči se vam povrniti mi zdravje.

— Vkljub temu izvolite jemati lek, kateri vam predpisujem . . . trudil se bom na vso moč, da odvrnem nevarnost . . .

— To ste čudni ljudje, vi zdravniki; kakor v nekaki maniji predpisujete zdravila tudi tam, kjer ste uverjeni, da nič ne pomagajo.

— Moremo pa, ako je že ne ozdravimo, bolezen vsaj olajšati.

— Naj bo, storil bodem, kakor želite. Z Bogom ta čas doktor, ostavite me sedaj, biti moram sam.

Bolesten vzdih izviije se mu iz prsij — zatisne očij, iztegne se po ležišči ter nekaj trenotij leži nepremično. Izpregledavši zopet, upre oči v blagajnico s pogledom, v katerem se je jasno kazalo nekaj kakor srd in zajedno plašnost: ustne so se mu stisnile v bolnem, sarkastičnem usmevu, zdelo se je, kakor bi hotele izgovoriti kako kletev . . .

Poskusi vstati, a kašelj ga tako hudo poprime, da mu hoče prsi razgnati; primoran je torej ostati na mestu. Bled in upehan zgrudi se na blazine. Čez trenotje, ko je kašelj naglo prenehal in sapa ni bila več tako težka, uprè zopet pogled v blagajnico.

— Komu ostane vse to bogastvo? Kdo je bode užival? Moram je pustiti tukaj, pod zemljo ga ne ponesem s sabo. Koliko potu, koliko solzâ,

koliko pogub bližnjikov zaprtih je tam notri! Uničil sem svoje življenje, da bi se mogel opijati s pogledom na to zlato, in to slabo zlato ne more ustaviti korakov smrti, bližajočih se mojemu ležišču . . . Jedva se ohladi moje truplo, polastí se kdo drugi mojega bogastva! Drugi je bode užival, z njegovo pomočjo ustvari si življenje in krasno! . . . Ne, ne! Vse naj bode uničeno z mano vred . . .

Napevši poslednje moči dvigne se mrzlično ter stopi proti železni skrinji: brezuspešen trud, opoteče se ter pade na tla. S trudom in z rokami si pomagaje splazi se zopet na ležišče.

— Vse zaman. Moje moči so pošle. Naj bodo torej drugi srečni . . . Srečni, morda kot jaz? . . .

Zasmeje se sarkastično.

Oči se mu najedenkrat zaiskré: roko iztegne proti zvocu ter pozvoní.

— Ivan, prinesi mi takoj vse, česar treba za pisanje in porini mizico sèm k meni . . . Tako! . . . Sedaj pa idi.

Vzame pero v roke ter se utopi v misli, v misli v istini resnobne, katere je le s težavo njegov izmučeni duh mogel zbrati.

— Bodem jej pisal: Samo nekoliko besed z prošnjo, naj pride. Upam, da se ne bode protivila prošnji umirajočega!

S tresočo se roko načrta te-le vrstice:

„Ana! Storil sem vam veliko krivico . . . uničil sem vaše življenje. Ležim na smrtni postelji ter se obračam k vam z milo prošnjo. Prej nečem umreti, dokler ne čujem iz vaših ust, da mi odpustčate . . . Ne odrecite mi, Ana, te poslednje tolažbe!“

Podpiše in odda list Ivanu z ukazom, naj ga takoj izroči osebi, kateri je namenjen. Jedva sluga prekorači prag, napolni mu srce tiha radost, boleost je pričela izginjati.

— Bode li prišla? Da, srce mi pravi, da! Sedaj mi ne preostaje družega, nego misliti na sredstvo, kako jo naredim bogato in srečno, če tudi proti njeni volji.

Jedna ura preteče v plašnem pričakovanji. Poslednjič se začujejo koraki v sosedni sobi. Peter prebledi in mrzel pot mu stopi na čelo.

— Je-li ali ni ona? . . . Kaj, ko bi mi poslala odrekujoč odgovor? Potem moram umreti sam, zapuščen kakor pes! . . .

Duri se odpro in na pragu se prikaže visoka ženska postava.

— Vi ste, Ana? Ti si, Anička? — vsklikne veselo ubogi umirajoči ter iztegne proti njej suhe svoje roke.

Toda žena ne odgovori, ne stopi naprej, na pragu stoji kot soha od kamena izklesana. Velike črne oči počivale so na njem, kakor bi hotela čitati na najtanjših straneh duše njegove.

— Ana, rotim vas, stopite bliže k meni!

— Zakaj ste poslali po mene? — veli žena z ledenim, zaničljivim glasom. — Kaj hočete od mene? Vse ste mi vzeli! Ničesar več nimam, kar bi vam mogla dati!

— Jaz umiram!

— In predno umrete, hočete še videti sad svojega dela? Zastonj se trudite! Poglejte mene!

Odgrnivši zavoj, kateri je pokrival njeno glavo in del njenega obličja, pokaže se pred očmi bolnikovimi v polnem blesku ponosne krasote svoje.

— Poglejte me! Sem li podobna žrtvi? . . . Se bode li kdo še hotel delati norca iz mene? . . .

— Zaradi tega vas nisem poklical! — vsklikne bolnik.

— Zakaj pa?

— Da bi si izprosil vaše odpuščanje.

— Ste li vi to, ki tako govori z mano? Prosite me odpuščanja? Vi, Peter Suslov, ki ste me pred dvanajstimi leti tukaj, v tej sobi suvali, kakor psa, da sem na pol mrtva obležala vam pri nogah, vi, ki ste me hladno in brez milosti po slugi dali vreči pred vrata? . . .

— Ana, usmiljenje! . . .

— Ste je li vi imeli z mano? Mnogo časa minilo je od tistega dne, ni li resnica? Mislite, da so še tiste rane že zacelile? . . . O, nikdar! Krvavé še danes! Kaj sem vse pretrpela radi vas! Onečeščena in zasmehovana . . . in zakaj? . . . Ker sem vas srčno, udano in s slepim zaupanjem ljubila!

Peter ni mogel odgovoriti. Silen kašelj pretresel mu je celo telo. Dušilo ga je: njegove roke so mahale po zraku, kakor bi hotele zagrabití sape za uboge, izmučene prsi: na zadnje mu je tok krvi pobarval ustnice.

Zaničljivi izraz, ki je kalil Ani krasne oči, zdajci izgine ter odstopi mesto izrazu milega sočutja. Naglo skoči k njemu ter si pritisne k nedriju

to žolto obličje. Čez trenutje, ko mu je odleglo, pogleda Ano s pogledom, polnim hvaležnosti ter pravi:

— Vedel sem, da mi odpustiš — hvala! Sedaj lahko mirno umrem.

— Ne govôri o smrti . . . živel bodeš . . . jaz hočem, da živiš, Peter!

Smehljaj nepopisne zadovoljnosti pojavi se na obrazu bolnikovem.

— Tudi jaz bi hotel živeti, sedaj, ko vem, kje biva moja sreča . . . toda prepozno je že! Dvigni me, Anička, in podaj mi pero. Prej nego li umrem, hočem še izbrisati stari dolg . . .

Z naporom poslednjih močij napiše s stalnimi in jasnimi črkami:

„Odkazujem vse svoje imetje, vso svojo lastnino, premično in nepremično Ani Dmitrijevni, katero postavljam za svojo univerzalno dedinjo.

Peter Suslov“

Sedaj pa, draga moja, pusti me za trenutje samega in pošlji mi sem Ivana. Kmalu te zopet pokličem.

Ana odide in takoj na to pride Ivan.

— Izkaži mi poslednjo službo, prijatelj, in podpiši se sem na ta list.

Ivan ga prečita in podpiše.

* * *

Ko se Ana vrne k bolniku, poda jej skrbno zložen list.

— Vzemi, s tem listom zvršujem svojo sveto dolžnost. Kadar umrem, prečitaj ga in zvedela bodeš poslednjo mojo voljo.

Polastili so se ga premnogi, razni utisi. Bolečine v prsih so shujšale, kašelj ga je znova posilil, iz ust mu je pričela siliti kri v celih tokovih in smrtna bledost razlila se mu je po obličji.

Prestrašena skuša mu Ana pomagati ter mu roki objame s svojima. Še jedenkrat pogleda nanjo s pogledom polnim ljubezni, ustnice se mu tresejo, kakor bi hotel izpregovoriti, a glas mu je bil že zamrl v grlu.

Uboga žena vidi, da zaman ogrevajo njene roke njegove, do malega že ledene . . .

— Umira, umira !

Mraz izpreleti celo njeno telo . . .

Na lice si pritisne to brezdušno glavo, živo jej obljubuje odpuščanje in ljubezen, poklekne in goreča molitev splava jej z ustnic za ubogo dušo njegovo . . .

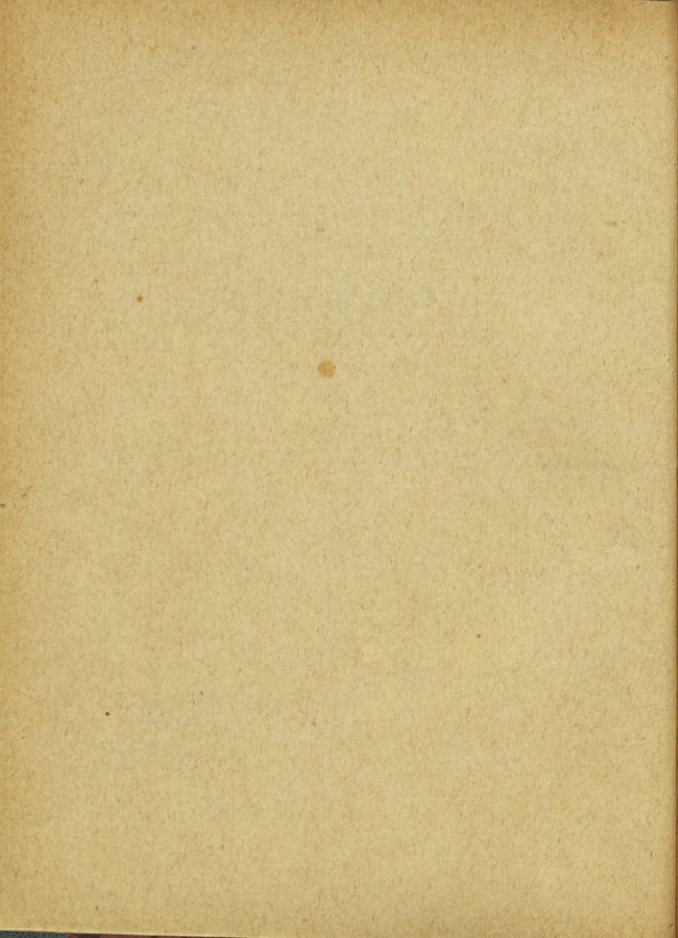

Najdenec.

(Ruski spisal V. A. Čehov; preložil Vinko.)

Kaler

Vračajoč se z večernega izprehoda obstane asessor Semigusev pri telegrafnem drogu št. 36 ter globoko vzdihne. Baš pred tednom, ko se je vračal domov, došla ga je na tem mestu bivša njegova služkinja Anežka ter rekla mu zlobno:

— Le počakaj! Menda se me še spominjaš, gologlavi zalezun ti! Pripravim ti kopel, da bodeš vedel, kaj je to, uničevati nedolžna dekleta! Otroka ti prinesem, sodnji te izročim in vse povem tvoji ženi.

Konec je bil ta, da je služkinja hotela, da bi na njeno ime uložil v banko pet tisoč rubljev. Semigusev spominjaje se tega srečanja, vzdibne še jedenkrat ter se v duši bridko očita hipno strast, ki mu je prouzročila toliko sitnostij in skrbij.

„Sedaj se pa muči in ubijaj,“ premišljuje na poti proti domu. „Kolikokrat sem ti rekel: ne pečaj se s posli in vender je vrag speljal norca. Eh, vrhu

tega sem asesor, oženjen, častivredne starosti! . . . Petih tisoč nimam, izgubljen sem . . . Anežka je vragova deklina in se ne dá pregovoriti!“

Prišedši do svojega stanovanja, sede Semigusev na stopnice, da bi se oddahnil. Bilo je baš deset ura in iz oblakov pogledoval je mesec. Na ulici in v hiši ni bilo žive duše čutiti i stari stanovalci šli so že spat, mlajši pa so se šetali v gozdiču. Iskaje v obeh žepih užigalic, zadene Semigusev s komolcem ob nekaj mehkega; ozrši se, strese se od straha, kakor bi bil poleg sebe ugledal zmaja. Na stopnicah tik vrat ležal je nekov zveženj. Nekaj podolgovatega zavitega je bilo, kakor je ušlatal, všivan zavoj. Jeden konec zvežnja bil je nekoliko odgrnen in asesor, segši vanj, začuti nekaj toplega in mehkega. Prestrašen skoči po konci ter pogleda okrog sebe kakor zločinec, ki hoče zbežati pred stražo.

— Malopridnica je dete v istini odložila! — zasika asesor jezno skozi zobe ter stisne pesti. — Tu ga imam najdenca. O Bog!

Od straha, jeze in sramote skoro odreveni . . . Kaj naj sedaj počnè? Kaj poreče žena, ko to zve? Kaj porekó drugovi? Njegov predstojnik potrkal

mu bode po rami, zahropel ter rekel: — Čestitam, ... he, he, he ... Siva brada pa zlodej v telesu ... Vi navihanec vi, Semen Jerastovič! — Vse stanovništvo zvé o njegovi tajnosti in čestite obiteljske matere bodo brez dvojbe pred njim zapirale duri. O najdenci pisali bodo vsi časniki in na ta način raznese se pobožno ime Semigusevo po celi Rusiji...

Srednje okno bilo je odprto in ven je bilo razločno slišati, kako je Ana Filipovna, žena njegova, pripravljala mizo za večerjo; na dvorišči baš za vrati brenkal je hišnik na balajko ... Ko bi se najdenec vzbudil ter pričel kričati, bila bi njegova tajnost izdana. Semiguseva podilo je nekej, naj se pospeši.

— Kakor hitro mogoče! — mrmral je. — A precej, dokler me nikdo ne vidi. Odnesem ga kam drugam ter položim na tuje stopnice. — —

Semigusev zagrabi z jedno roko zveženj, a oprezno in mehko, da bi ne vzbujal pozornosti ter stopi na ulico. — —

— Grozno sramoten položaj! — mrmra, prizadevajoč si, da bi bil kolikor mogoče miren videti. — Asesor z otrokom v rokah hodi po ulicah. Moj Bog, ako me kdo opazi ter ugane, za kaj se gre,

sem izgubljen . . . Na te-le stopnice položim otroka. Nikakor ne, čakaj, tu so okna odprta in mogoče, da kdo gleda ven . . . Kam ž njim? Ah, odnesem ga v hišo trgovca Melkina. Trgovci so premožni in dobrosrčni ljudje; mogoče je, da se najdenca usmi- lijo ter ga vzgojé.

Semigusev sklene otroka nesti naravnost k Melkinu, če prav se je trgovska hiša nahajala v zadnji ulici mesta pri reki.

— Samo da bi ne kričal in ne padel iz po- vojev — misli si asesor. — Ta je lepa — tega se nisem nadejal. Pod pazduho nesti človeka kakor kovčeg! Živ človek je to, dušo ima, kakor vsi drugi . . . Ako trgovec otroka vzgoji, postane iz njega lahko kakov . . . Zastran mene lahko postane profesor, vojskovodja, pisatelj . . . Vse je na svetu mogoče! Sedaj ga nesem pod pazduho kakor ka- kovo staro šaro in mogoče, da bodem čez 30 ali 40 let moral pred njim po vojaško . . .

Ko je Semigusev korakal po ozki, pusti, po- vprečni ulici mimo dolzega vrta, v temni lipovi senci, pride mu najedenkrat na misel, da dela nekaj krutega in hudodelnega.

— Kaka je to v istini podlost — preišljeval je. — Tako podlo, da kaj bolj podlega niti misliti ni mogoče . . . Zakaj prav za prav nesrečnega otroka nosim s stopnic na stopnice? Mari je on kriv, da se je rodil? Nam je li kaj slabega storil? Malopridneži smo, bedaki in vragove duše . . . Radi se vozimo na saneh, a sani ti mora vleči nedolžno deto . . . Samo umisliti se je treba v vso to reč! Živel sem samopaš in zato sedaj paglavčka zadene ljuta usoda. Odložim ga pri Melkinu in ta ga pošlje v najdenišnico, kjer je vse tuje, vse kakor predpisano . . . brez zabave, brez ljubezui, brez lastne volje . . . Dajo ga potem k čevljarji . . . podivjá, vse bode preklinjal ter poginil od glada . . . Čevljar bode sin asesorjev, potomec odličnega rodu . . .

Semigusev stopi iz lipove sence na cesto, katero je razsvetljevala lunina svetloba in odgrnivši povoje pogleda otroka.

— Spi — šepetá. — Le glej, nos ima privit, kakor oče . . . Spi in ne ve, da ga gleda rodni oče. Moj Bog, kakšna drama! Ne srdi se, odpusti tovarišu . . . Vse to ti je bilo gotovo prisojeno . . .

Asesor zamiži čuteč, da se mu dela kurja polt po hrbtu doli. Otroka zopet zavije v povoje, vzame ga pod pazduho ter stopa dalje. Celo ostalo pot noter do Melkinove hiše vršela so mu po glavi socialna uprašanja in vest ga je pekla.

— Ko bi bil pošten in dober človek — pravi sam pri sebi — plaval bi na vse, šel s tem detetom k Ani Filipovni, padel pred njo na kolena ter jej rekel: Odpusti! Grešil sem! Kaznuj mene, a nedolžnemu otroku prizanašajva! Otrok nimava, vzgojiva ga kot svojega! Ona je vrla žena in privolila bi . . . In tako bi dete ostalo pri meni . . . Eh!

Prišedši do Melkinove hiše neodločno obstane . . . Na misel mu pride, da sedi v svojem stanovanji ter čita novine in poleg njega kobacá paglavček s privihanim nosom ter se igra s trepci njegovega župana. Zajedno vidi v domišljiji svoje drugove v uradu, kako mu prikimujejo in predstojnika, kako sopiha vanj ter ga trka po rami . . . V duši njegovi glasilo se je z grizečo vestjo vred nekaj nežnega, gorkega in tužnega . . .

Asesor dete varno položi na stopnico terasino ter zamahne z roko. Ta hip stopi mu zopet kurja polt po hrbtu. — —

— Odpusti, otročiček, meni malopridnežu — mrmra sam pri sebi. — Ne spominjaj se me s kletvijo!

Stopivši za korak nazaj zopet obstane ter vzdihne:

— Eh, kaj mi kdo mari! Plujem na vse. Otroka si vzamem, potem naj pa ljudje govoré, kar hočeje!

Semigusev zgrabi povoje z otrokom ter naglih korakov odide proti domu.

— Naj govore, kar hočejo — mrmrá. — Plujem na vse! Šel bom, padel na kolena in rekel: Ana Filipovna! Žena je dobra in dovoli . . . Skupaj bodeva vzgajala dete . . . Ako je deček, imenovala ga bodeva Vladimira, ako je deklica, pa Ano . . . Na stara leta bodeva vsaj imela veselje . . .

Kakor je sklenil, tako stori . . . Solzeč se, od strahu in sramote na pol mrtev, ob enem poln nadeje in brezmernega veselja stopi v svoje stanovanje, podá se k ženi ter pade pred njo na kolena . . .

— Ana Filipovna! — pravi ihteč se ter položi otroka na preprogo. — Ne kaznuj me, dovoli mi samo jedno besedo . . . Grešil sem! To je moje dete . . . Saj se spominjaš Anežke, ona je njegova mati . . .

Uničen od sramote in strahu asesor ne čaka odgovora, marveč plane po konci kot nor in beži na čist zrak.

— Tu na dvorišči počakam, dokler me ne pokliče — mrmra. — Naj si vse premisli, sočutje jo premaga.

Hišnik Jermolaj z balalajko gre mimo njega in ugledavši ga zmaje z ramami.

— To vam je čudna dogodba, dovolite, gospod! — pravi smijoč se. Prišla je sem, Semen Jerastič, baba, perica Aksina. Ustopajoč v hišo položi svojega dojenca na stopnice in mej tem, ko je pri meni sedela, vzel je nekdo otroka in odnesel . . . Čudna dogodba to!

— Kdo? Kdo praviš? — vskrikne Semigusev na vse grlo.

Jermolaj, ne vedoč, kaj je vzrok gospodov vzburjenosti, popraska se po glavi ter globoko vzdihne.

— Odpustite, Semen Jerastič — pravi — dan današnji . . . brez babe . . . ni mogoče . . . to se pravi . . .

Videč izbuljene in jezno vrteče se oči gospodove, hišnik kot grešnik vzdihne ter nadaljuje:

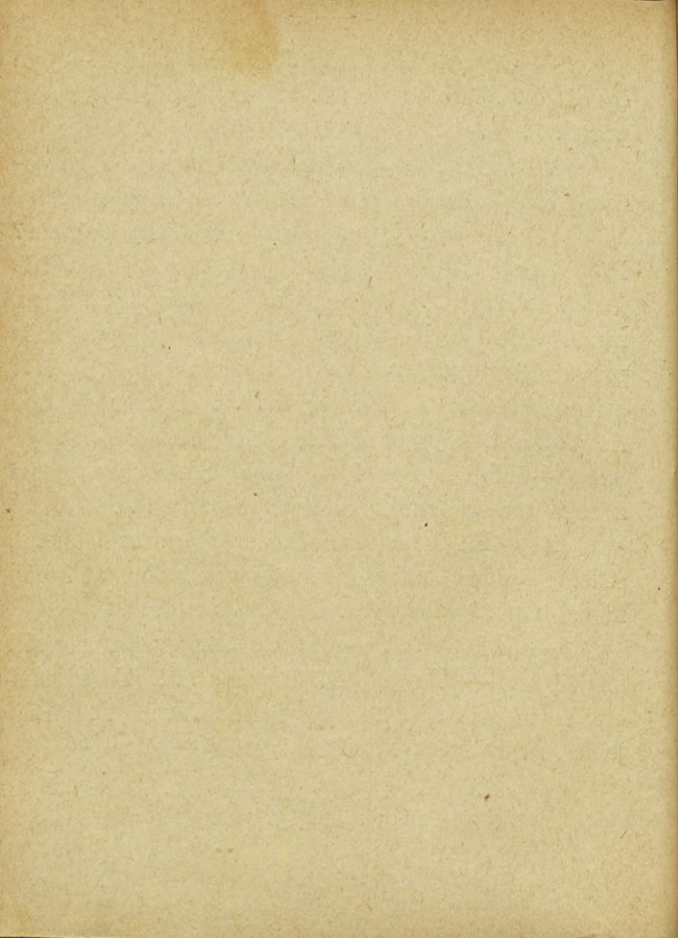
— Res, to je napaka, a kaj naj počnem? Prepovedali ste tuje ženske puščati v hišo, a kje jemati družih . . . Poprej, ko je bila Anežka tu, nisem puščal tujih noter, kajti ona je bila naša prijateljica in pomagala mi je, a sedaj, kakor veste . . . ni mogoče shajati brez tujih . . . Dokler je bila Anežka tu, bil je povsod najlepši red, zato . . .

— Molči, tepec! — sikne Semigusev, udari z nogo ter se vrne v svoje stanovanje . . .

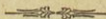
Ana Filipovna, iznenadejana in uzlovoljena, sedela je doslej na svojem mestu ter objokanih očij ni odmaknila od otroka.

— Nu, nu . . . — prične Semigusev, po sili smijoč se. — To je bila le šala . . . To ni moj otrok, marveč . . . marveč perice Aksine . . . Bila je le . . . le šala . . . Odnesi ga k hišniku. —

Osveta.

(Češki spisal J. Arbes; preložil Vinko.)

Kaler

Iznenagla — prav za prav sama nista vedela, kako je to bilo mogoče — stala sta drug proti drugemu.

Bila sta pred leti, od mladih nog, nerazdružna prijatelja kakor presrčno ljubeča se dvojčka.

Rodila sta se v isti hiši — le ozka veža delila je njiju rodni stanici.

Kot mala paglavca igrala sta se pred hišo — kot dečka hodila sta skupaj v šolo in iz šole domov ter vedno skupno uganjala burke.

Kot dorasla mladeniča odvedli so ju jedni in isti dan v vojake, služila sta pri istem polku, pri isti kompaniji in do malega ves ta čas spala sta pod isto streho.

Družno vrnila sta se v rojstno pogorsko vasico, kjer sta kakega pol leta živela kot uzorna brata.

A od tega časa, posebno od usodnega trenutja, ko je jeden izmej njiju opazil, da se je sreča, v kateri je mislil da se nahaja, odvrnila od njega k drugemu — — izogibal se je drugemu.

Sedem let drug z drugim ni izpregovoril, in če sta se po naključji srečala, obrnil se je vsak na drugo stran.

Sovražila sta se iz dna duše.

A sedaj — oba postavna, krepka moža — stojita drug proti drugemu z najmračnejšim izrazom v zagorelih, hrapavih obrazih.

Oko je zapičeno v oko in iz obeh iskrí blesk nenadne razburjenosti. Ustne so kljubujoče stisnene in mišice okrog ust se krčevito gibljejo.

V pest sta bili stisnjeni desnici kakor bi čakali povelja k prvemu in zajedno poslednjemu smrtnemu udarca v prsi . . .

Tako si stojita nasproti — jedno minuto, dve, tri . . .

Rubinasto jesensko solnce bilo se je baš skrilo za oddaljene gore — zapad gorí v krvavih bôjah.

Vse plava v najpoetičnejšem somraku: skale in gosti črni les.

Najbližnja okolica — globoko skalno brezno, skozi katero teče šumeč gorski potok, delajoč niže doli bobneč slap — diha neopisno čarobnost. Skoro opojna vonjava lesna — roji mušic — tu in tam osamela ptica — — vse je tako otožno dražestno . . .

In na ozki brvi, prav za prav na tramu, ki služi za brv čez potok, stojita moža, ki se ne zmenita za nič okolo sebe.

Kakih deset čevljev pod njima šumi potok, kojega valovi se nekoliko korakov dalje ob skali razbijajo v brezšteviline žarno-žolte in rudečkaste bisere . . .

Zdajci dvigneta oba v pest stisnjeni desnici.

„Ogni se!“ sikne jeden surovo.

„Jaz se ne ognem!“ odvrne drugi kljubujoč

In kakor na povelje suneta drug drugega s pestjo v prsi.

Jeden izmej mož omahne, a ne izgubi ravnotežja — drugi se z neumljivim krikom prevrne v potok.

Valovi grozno zaječe.

Počez v potok padše težko telo se nekolikokrat prevali, potem pa mirno obleži.

Pod glavo odtekajoča voda pobarvana je bila s krvjó.

Mož na brvi videl je vse; a v mračnem obličji njegovem stresla se ni niti mišica.

Trenotje stal je kot soba nepremično, a se najedenkrat ganil, šel čez brv ter krenil na gozdno stezo, držečo k bližnjemu selišču — — —

* *

Ta čas je bila tudi bližnja vasica, h kateri drži stezica, zavita v bajni somrak.

Majhen dvorec — nekoliko posameznih hiš v bregu in nekoliko revnih koč pod strmo skalino, poleg katere drži robata vožna cesta v gozd in naprej po gozdu k veliki cesti — vse kaže vsakdanjo prozo navadnega življenja — a vender — — kaka krasna okolica!

Človeku, ki najedenkrat pride v ta kraj, zdi se, da se ne more nasititi tega pogleda . . .

A vender zopet — — —

Dobro vemo, kako ubogi, preubogi so ljudje, kateri tu žive ter svoje pozornosti nimajo obračati drugam nikamor kot na vsakdanjo bedo, ki nimajo

druzega smotra kot bedno življenje svoje, nekateri celo najbednejše životarenje.

Brezšteviline, vsakemu takemu zakotju lastne posebnosti, beda, navade in običaji izenadejajo s svojo mnogoličnostjo in ljudstvo se vsled vsakdanjosti življenja izogiba vsakdanjosti.

Neumorna vstrajnost pri delu, malobesednost, da molčečnost — nepoznanje sveta, malobrižnost, tu navidezna, tam odkrita topost a vender globoko, elementarno čutenje, prebajajoče časih v nebrzdano, nedoumno strast — vse to se človeku zdi da je vsem lastno a vender ima vsaka oseba svoje posebnosti.

Jedna izmej njih, kakih petindvajset let stara ženica zagorelega obličja, strogih a vender pravičnih črt, suče se baš v preprosti, siromašni hiši okrog ognjišča, na katerem je k ognju pristavljenih nekaj lončenih posod.

Skozi malo okence v hišo prodirajoča večerna zarja kaže vse skupaj skoro v poetičnem svitu.

Brdka ženica s kipečimi prsi, oblečena samo v hrapavo srajco in preprosto krilo, videti je mirna in zadovoljna.

Tudi sicer resni izraz obličja je izpremenjen — črno, žarno oko teka po hiši, kakor bi se na vsaki stvari moglo zadovoljno ustaviti — okrog ozkih ustnic poigrava časih lahen smehljaj . . .

Zdajci preneha pospravljati, stopi k okencu ter se zagleda v gasnočo večerno zarjo; takoj na to pa zbeži pred hišo ter se ozira na okrog.

Tam doli na travniku zagledala je pod nizko hruško sedečo, kakih šest let staro deklico, igrajočo se s kamnički in vejicami.

„Ali ata še ne gre?“ zakliče dekletcu skoro ostro.

Dete počasi glavo obrne proti lesu, potem pa zopet proti ženi ter z malodušnim glasom odgovori jedino besedico: „Ne!“

Žena se vrne v hišo ter zopet pospravlja dokler ne pride tudi dete.

Mej tem je bila zarja ugasnila — večerja je bila že davno skuhana; a oče se še ni vrnil.

Žena je šla nekolikokrat pred hišo, zagledala se v les ter se zopet vrnila v kočo k otroku, ki se je še sedaj igral poleg ognjišča molčé in že nekamo utrujen.

Na to je žena z detetom večerjala, položila dete v posteljo ter se zopet sukala po hiši.

Zunaj se je stemnilo, a oče se še ne vrne.

Naposled se tudi žena vleže na preprosto posteljo, a dolgo ne more zaspati. Čakala je moža, ki se danes prvič ne vrne in čakala je zaman.

Tudi o polunoči ga še ni bilo, ko so se jej zaprle trudne trepalnice — in zjutraj še ni bil prišel, ko se je prebudila o prvem svitu.

Polastil se je je nemir.

Vsak trenotek pohitela je od dela pred hišo, ozrla se po okolici ter se zopet vrnila k delu . . .

Naposled — po zajutreku se je odločila.

Odnesla je dete k sosedu, poupraševala po moži od hiše do hiše, od koč do koč, poupraševala po njem v najbližnji okolici; vse zaman.

Tudi nekaj družih ljudij je iskalo in proti poludné je jeden izmej njih zvedel, da pogrešanec leži v lesu v potoku pod brvjó nad slapom — mrtev.

Letela je tja kot bi jo furije gnale.

Spoznavši mrtveca divje vskrikne in v neposredno nasledujočem trenotji obstane kakor okamenela.

Stoprav čez delj časa se je nekoliko vspametovala. Izvlekla je mrtveca na breg ter ga skušala vzdramiti.

Ko se jej to ni posrečilo, sede poleg njega ter ga topo gleda v porumenelo obličje.

Kaj se je plelo v duši uboge žene, ostalo je njena tajnost.

Njeno obličje razodevalo je mračno resignacijo.

Usta niso nič zginila — oko se ni niti porosilo . . .

Čez nekaj časa prišli so iz vasi tudi drugi ljudje: možje, žene in otroci . . . In vsakdo je bil uverjen, da je siromaka nesreča doletela. — —

Ta nenadni in nenavadni dogodek objavljen je bil bližnjemu uradu.

Sodna komisija je prišla, ogledala mrtveca ter določila dve rani: jedno smrtno na glavi, prouzročeno bržkone vsled padca na oster kamen, drugo lahko na prsih, istotako prouzročeno vsled padca, a ob top predmet, najbrž ob gladek kamen.

Na večer odnesli so mrtveca v vas, položili ga v koči na oder in uboga udova je bila prepuščena nememu gorju svojemu . . .

Pogreb je bil, kakor je že navadno o enakih slučajih, izreden.

Prišli so ljudje tudi iz bližnjih vasi in posestev in pogrebnege sprevoda udeležil se je tudi mož, ki je bil ranjkemu nerazdružljiv prijatelj, s katerim pa sta se nekoliko let sèm sovražila.

In ko so na pokopališči najbližnje veče vasi rakev spustili v grob, zasuli jo in so se udeleženci žalostnega obreda razšli, ostala sta na grobu samó ta mož in nesrečna udova.

Stala sta si nasproti, oči v tla upiraje.

Zdajci oba dvigneta glavi — njiju pogleda se srečata . . .

Iz prsij uboge udove izvije se lahek vzkrík.

„Ti si — Vid?“ bilo je vsó, kar je mračno prišlo raz njene tresoče se ustne.

V obličji ogovorjenega ganila se ni niti mišica; a v negotovem pogledu njegovem treslo se je nekaj, kar je potrjevalo strašno sumnjo udovino . . .

Ne on, ne ona, nobeden ni izpregovoril besedice več in razšla sta se kot popolnem tuja človeka . . .

80

Izgubivši živitelja borila se je obžalovanja vredna udova bedno z življenjem — delala je kot črna živina, malo da se ni izdelala . . .

Za svoje gorje ni imela besed. Kaj je trpela, nikdo ni zvedel, niti slutil.

Tudi mož, o katerem je bila prepričana, da je njo in dete njeno oropal pridnega rednika, z mračnega njenega obraza ni čital družega kot nemo žalost

Sicer sta živela oba kot poprej — kot popolnoma neznana človeka.

Govorila nista nikdar, in kadar sta se srečala, drug družega niti pogledal ni . . .

Tako je mineval dan za dnevom, teden za tednom, mesec za mesecem . . .

In na obletni dan pogreba sta se po naključji srečala in njiju pogleda sta se zopet ujela . . .

Njemu se je zdelo, da je okolu njenih ustnic igral lahen usmev . . .

Ohrabil se je ter jo nagovoril.

Odgovorila je z jedno samo besedo; ta beseda je zadostovala.

V nekoliko dneh sta se približala in v nekoliko tednih postala je — njegova žena, — — — — —
toda žena, kakeršne gotovo še ni bilo — — — — —
— — — — —

Kar je temu sledilo, je jedna onih zastavic ženskega srca, ki se upira opisovanju.

Vnovič omožena vdova ni bila dražestna, tem menj očarujoča, a vender je zmogla več nego bi žena najbolj dražestna in zapeljiva.

Raznetila je v moževem srci staro njegovo strast — skoro do blaznosti . . .

Oba sta bila sicer skopih besedij; a vsaka njena beseda, vsak njen ukret, vsak pogled bil mu je povelje.

Delal je brez prenehanja, da bi ustregel vsaki njeni želji.

Kdor vé, kako trd je zaslužek v gorah in kako čudne so časih želje in zahteve žene, ki vé, da je mož njen otrok, mogel se bode vsaj nekoliko umisliti v nenavadno stanje obžalovanja vrednega moža.

On ni imel moči, niti volje ženi v čem nasprotovati.

Delal je od ranega jutra do trde noči do onemoglosti — —

„Idi, idi, Vid! rekala je ona, kadar se je utrujenosti opotekal. „Misli na ubogo dete moje!“

In te ali podobne besede so zadostovale.

Večkrat je bil do smrti izdelan, a je vender šel, da si s trdom prisluži nekoliko krajcarjev in hodil je, ko je bilo dete čez nekaj časa umrlo.

Mož, ki se je bil sčasoma navadil nekdanjega prijatelja svojega takó sovražiti, da je mogel, pahnivši ga v lesu z brví, gledati umirajočega, ne da bi se mu le jedna mišica ganila v obrazu, postal je otrok svoje žene in to tudi ostal . . .

* * *

Zopet je minil dan za dnevom, mesec za mesecem, leto za letom.

Odveč se nam zdi, opisovati nadrobno jednolično življenje in dninarsko delo v gorah.

Dan se ne razločuje od dné indelo je vedno tako ali pa temu podobno: žuljavo, uničujoče, moreče . . .

V petih letih postavni, močni in zdravi mož, ki je kot samec delal za tri najmočnejše, ni bil več kos niti delu za jednega.

V desetih letih — v štiridesetem letu svoje starosti podoben je bil izdelanemu šestdesetletnemu človeku in že niti toliko moči ni več imel, kot jeden iz najslabših.

In čez nekaj časa — kakor v takih okoliščinah drugače niti mogoče ni — privlekel se je nekoč do koče ter se onemogel zgrudil . . .

A žena je imela še sedaj res čudovito moč nad njim.

Ko je okreval, šel ali prav za prav vlekel se je zopet na delo ter se vrnil do smrti utrujen in izdelan, dokler se ni čez nekaj naslednjih mesecev omahujoč in z naporom vseh sil privlekel do koče zadnjikrat. — — — — —

In čez nekoliko dni, katere je siromak prebil v mračnem polusnu na postelji, prišel je podoben jesenski dan, kakor pred leti, ko se je bil brez priče srečal s kletim tekmečem v lesu na usodepolni brvi.

Rubinasto solnce je bilo baš zašlo — zahod gorí v krvavih bojah in rudeči somrak prodira skozi okno v kočo.

Pri postelji na smrt bolnega stoji žena — prvič čez več let, kar je njegova družica — hladno, z mračnim izrazom v obličji ter upira iskreče poglede možu v blede lice.

„Ali še kaj hočeš?“ šepne on s slabim glasom.

„Veš li, zakaj umiraš? vpraša ona zbadljivo.

On gasneči pogled željno uprè v njo.

„Kakor ti njega, tako jaz tebe“, velí ona z ostrim, ledenim glasom ter — se obrne strani.

Bledo obličje njegovo nabere se v najbolestnejši izraz.

Umel je — — —

Zvesta do onkraj groba.

(Češki spisal J. Arbes; preložil Vinko.)

Zaler

Jesensk večer . . .

Za meglenim Petřinom vznáša se otožni mesec ter baš skozi jedino okno meče mrklo svetlobo v neprijazno kuhinjo.

Pri oknu sedi kakih dvajset let stara devojka — služkinja — ter brezmiselno gleda preko streh sosednjih hiš v negotovo praznoto.

Oblečena je po domače: v preprosto katunovo krilo — a že iz obleke je poznati, da je baš nedelja.

Okrog in okrog vlada globoka tihota.

Sedaj pa sedaj prešinijo devojki dušo mračni spomini in vsakdanji obrazi baš minolega dne.

Spominja se gospe in gospoda, pri katerih že služi tri leta . . . Gospa — kakih dvaindvajset let

stara, bleda in večkrat boleljajoča blondina — že davno spi . . . Gospod — postaven mož pri tridesetih, kolerične čudi — je baš z doma, bržkone pri kaki zabavi.

Umljivo je, da je ti vsakdanji spomini niso mogli globokejše ganiti . . . Stoprav ko so se jej pred duševnim pogledom pričeli dvigati drugi obrazi, izpremenilo se je tudi njeno duševno razpoloženje.

Dosedanje njeno življenje ni bilo vredno zavisti; z rožami ni imela postlano, a uzorno je izpolnovala vsakdanje dolžnosti svoje ter bila v obče zadovoljna.

Gospa je sicer časih zarenčala, časih tudi zmerjala, tudi gospodu je večkrat ušla kaka ostra beseda, a krivice dekletu ni delal nobeden.

In ko je to premišljala, zdelo se jej je skoro, da za trenotje nima družih skrbij, nego li ohraniti si primerno zadovoljnost gospôde svoje i na dalje — in da bi se nič, prav nič ne izpremenilo v njenem življenji.

A vender so jej zopet časih dušo prešinjale čudne iskre nemira, nezadovoljnosti. Doživela je toliko takega, kar jo je moralo po pravici boleti.

Na primer, da jej ves ta čas, kar je bila v službi — niti gospa, niti gospod le jedenkrat ni pogledal v oči naravnost in presrčno, kot človeku, s katerim sta zadovoljna, ali kateri jima je vsaj primerno všeč.

Res — lahko bi se za to prav nič ne bila zmenila; a ko je o tem nehoté dalje premišljevala, ko je sama sebe vprašala, kaj je temu prav za prav uzrok, bilo jej je tako tesno pri srci, malo da se ni jokala.

Saj tudiⁿⁱ bilo čudo — —

Bila je — kakor pravi vsakdanja fraza — „grda kot noč“ . . .

Že kot otrok bila je v rojstni vasi predmet pomilovanja. Ko pa je kot sedemnajstletno dekle odšla v Prago služiti, morala je skoro štirinajst dni hoditi od hiše do hiše, od stanovaŋja do stanovanja, dokler se je niso usmili v rodbini malega uradnika, pri katerem služi.

Bila je sirota. Roditeljev in šole ni poznala. Znala ni niti pisati, niti brati in ako je računala, pomagala si je s prsti — izkratka, bila je jedno izmed onih preubogih bitij, nad katerimi se je bila usoda na skoro neverjeten način pregrešila.

Od vseh povabnostij, s katerimi očarujejo dovršene krasotice, imela je le tri: bogate, mehke, črne lasé, snegobeke zobe in simpatisk glas.

A kaj so jej pomagali zavisti vredni valovati lasje, segajoči jej, kadar jih je razpustila, skoro do kolen, ko jih je imela malobrižno zapletene in je na glavi nosila globoko na oči potegnen robec, ki jih je zakrival?

Sicer pa tudi nje prijetni glas ni vzbujal zavisti. Bila je molčeča, nezaupljiva, sama svoja — in to iz prirojenega uzroka: niti jezika ni imela dovolj v oblasti. Kar je govorila, bilo je zmerom brez zveze. V vprašanjih in odgovorih omejevala se je vsikdar na najpotrebnejše.

Mimo tega bila je vedno osorna in redkokdaj jej je kak smehlaj šinil preko obličja. Ni imela torej prilike obračati nase pozornost niti s krasnimi zobmi, niti s prijetnim glasom, še menj pa s črnimi lasmi . . .

Ni torej čudo, da jo je sedaj, ko se je živo spomnila tega ali onega znatnejšega trenutja svojega življenja, večkrat preletel mraz, a takoj je zopet čutila, kako se jej celo telo počasi ogreva.

Jedenkrat jej je bilo kakor človeku, kateremu se na ustnah trese opravičena tožba, ki jo siloma zadržuje. Iznenagla čutila je čedalje večjo praznoto v duši, tako da se jej je zdelo, kakor bi na celem svetu ne bilo ničesar, kar bi jo moglo ako treba, vsaj za trenotje potolažiti . . .

In vender so bile njene misli v tako čudnem razpoloženji, da bi jej bil jeden sam mrkel žarek prave prijaznosti dušo pretresel, da bi skoro zavrisnila — — —

Zdajci se vzdrami.

V bližnjem stolpu svetomiklavškem pričela je bítí ura.

Nehoté prične šteti, a ne došteje. Zdi se jej, da je odbila najst in ozre se okrog po kuhinji.

Nepravilni, običajno nepriljudni prostor z nebrojnimi kuhinjskimi posodami in orodjem imel je v mesečini neprimerno prijaznejše lice.

Vse, kamor je padala mesečina, zdelo se je, kot da je navdahneno — mehko, gibčno in svetlo. Navadne plehaste posode na steni blizu peči svetile so se tu in tam kot srebro. Služkinje preprosta postelja v čumnati nasproti odprtim vratom — drže-

čim v temno predsobo, skozi katero se je šlo v pravo stanovanje, da ni bilo treba iti skozi kuhinjo — tudi ta postelja, obsejana baš od polne lunine svetlobe, vabila je k počitku kot ležišče bog zna kako priležno.

Čez trenotje dekle vstane ter se prične slati. A slekla se je samo na pol. Gre k postelji, sede na krajnik, razpusti si lase ter dalje sedi, kakor bi počivala.

Čez nekaj minut — kakor se že prigodi ljudem v samoti — prične tiho mrmrati napev neke ganljive, otožne pesmi.

Njen simpatični glas se je zadrževal a vendar čedalje glasneje tresel po zraku, tako da je čez trenotje preslišala škripanje vrat, držečih s hodnika v predsobo, v katero je bil nekdo na tistem vstopil.

Ona brenči napev dalje — sedaj tiheje, sedaj glasneje — niti slutila ni, da jo iz temne pred-sobe nekdo opazuje.

V polni mesečini — z razpuščenimi lasmi in na pol slečena zdela se je, kot da je povsem drugo bitje, nego li po dnevu ali v večernem mraku. In

simpatični nje glas zvenel je tako prijetno, sedaj sladko-otožno, sedaj zopet bolešno — — —

Zdajci jo vzdrami.

„Vi še ne spite, Katrica?“ upraša nekdo iz predsobe šepetaje in prijazno.

Spoznala je gospodov glas.

A prej nego je odgovorila, priplazil se je gospod tiho in oprezno po prstih v kuhinjo.

Hotela je vstati, a telo jej je od osuplosti za trenotje odpovedalo službo.

Opazila je, da je gospod nekamo vzburjen — bržkone se vrača iz vesele, morda celo bujne družbe . . .

„Ali gospa že spi, Katrica?“ upraša gospod z nova šepetaje, ustavivši se tik pred devojko, ki je stoprav sedaj skušala vstati.

Hotela je odgovoriti, a gospod jo prehití.

„Le sedite, Katrica,“ šepnil je nekako razburjeno, a vendar prijaznejše, nego poprej kedaj. „Že grem — hotel sem samo — — ko sem videl, da ne spite — —“

A ni izgovoril.

Mirno je potisnil vstajajočo dekle nazaj na stranico ter stal pred njo neodločen, kakor bi ne vedel, ali sme ostati, ali ne.

Devojka je bila prva trenutja mirna; a vsak naslednji hip bilo jej je drugače pri srci. Čedalje bolj je bila v zadregi. Bilo jej je mučno, a takoj zopet nekako sladko, kakor bi jo bil kdo zasačil pri karanja vrednem činu, ki jo je osrečeval.

„Le pomislite, Katrica,“ pravi gospod zopet šepetaje, „baš mi je prišlo na misel, da Vas doslej niti uprašal nisem, Vam je li všeč pri nas — ste li zadovoljni ali — —“

Devojka dvigne glavo, kakor bi gospoda hotela pogledati v oči; a takoj glavo zopet povesi. Hotela je odgovoriti, a besede so jej zastale na ustnicah.

Gospod za trenutje molčé stoji pred devojko, potem pa molčé sede kraj nje.

Ona se strese.

Čutila je, kako jej kri kipi — mirno sicer, a čedalje bolj, od srca do glave in nazaj. Zdelo se jej je, kakor bi se nečesa bala in zopet — kakor bi pred ničem ne imela strahu, dà, kakor bi ko-

prnela po nečem, kar bi jo moglo prestrašiti in vznemiriti.

Hotela je vstati, a ni mogla.

Čez trenotje skoro mučnega molčanja gospod zopet šepetaje izpregovori. A devojka zmislja njegovih besed že ni več umela. Zmedeni vir najraznejših čuvstev bil je že tako močan, da se jej je zdelo, kakor bi jo zagrinjal miren mrak.

Čutila je le gorki njegov dih na svojem lici in zdelo se jej je, da dviga za njo roko, hoteč jo objeti.

V tem se zunaj dvigne veter ter potrese z oknom. Zajedna je prodril tudi na hodnik pred predsobo, tako da se je slišalo, kakor bi bila vrata zaškripala.

Gospod naglo vstane.

„Lahko noč, Katrica!“ pošeptá — ter izgine v senci predsobe baš tako iznenagla, kakor se je bil prikazal — — —

Devojka je ostala kakor odrevenela ter sapo zadržujoč prisluškovala. Čula je oddaljujoče se korake, čula, kako je kljuka zaškripala in so se zaprla dvojna vrata . . .

Nato je nastala znova globoka tihota.

Katrica je sedela na stranici brez moči kot pribita. Še sedaj je napeto poslušala, kakor bi se imeli utihnivši glasovi znova ozvati, in stoprav čez nekaj minut se jej je zdelo, kakor da se je prebudila iz prijetnih, a vender mračnih sanj.

Vse, kar se je bilo baš prigodilo, zdelo se jej je kakor gola prikazen, trpevša nekoliko trenotij.

Od kraja se jej je zdelo, kakor bi to niti ne bilo res, a vender — — —

Čuden, poluglasen vzdih izvil se jej je iz prsij . . .

Poslednjič je ustala in še le sedaj je spoznala, da se trese, da je razburjena.

Opotekla se je k odprtim vratam ter prisluškavala tudi tukaj — bolj nego li po gospodovem odhodu.

Zdelo se jej je tudi sedaj, da ni, da ne more biti resnica, kar se je bilo zgodilo — a vender se ni mogla ubraniti misli, da se gospod vrne — da se mora vrniti . . .

Globoke tihote nočne pa ni motilo družega kot sedaj pa sedaj žvižganjo ali bučanje vetra.

Čez nekaj minut opoteče se zopet k postelji ter znova sede na stranico.

Dolgo je sedela nepremično, upirajoč oči v praznoto.

Časih se jej je lice nabralo v sladko-bolesten nasmeh. Tudi ustnice so se jej tam pa tam stresle, kakor bi hotela nekaj reči; zmedeno vrenje najraznejših čutov in mislij bilo je do cela nedoumno — polumračno, a vender skrajno razburjajoče . . .

Zate čute ni imela besed, skoro jih niti umela ni. Bila je skoro nezmožna nasproti svojim čutom . . .

* * *

Kar je sledilo, je jeden iz onih nedoumnih duševnih romanov, kojih pajčevine razpresti bode naloga prihodnjih generacij, da nastopi doba reelnega reševanja nalog neprimerno težavnejših, nego kakeršnih se sedaj mi moremo lotiti.

Že sam poskus, razmotriti kolikor mogoče natanko in pravično individualni duševni proces tako preprostega bitja zahteval bi od naše strani tako podrobnega, ako bi tako naneslo, obširnega slikanja brezbrojnih stopinj čuvstev, da bi večino čitateljev utrudil gotovo že s prvimi poglavji.

Omejujemo se torej izbrati nekoliko najvažnejših momentov.

Katrica celo noč ni spala, vsled čudnega, sladko-bolestnega in plašno-osrečujočega razburjenja, o katerem doslej ni imela niti pojma.

Dušo prevevali so jej najraznejši spomini in misli — sedaj blage in prijetne, a kmalu zopet take, kakeršnih se često srce krči v neopisni tesnoti. Jedenkrat se jej je zdelo, da tudi sramežljivost zahteva svojo pravico; a takoj bilo jej je zopet, kakor bi jej duša in srce vender le vriskala . . .

Zaspala je stoprav proti jutru.

In ko se je po dveurnem nemirnem spanji vzbudila, bila je nepričakovano vender le neumljivo sveža.

Naglo je pospravila ter skuhala zajutrek; — a ko ga je kot vsako jutro nesla v sobo, tresla se je . . .

Ustopila je v sobo svoje gospôde s povešenimi očmi in čutila je, kako jej je lice čedalje bolj gorelo. Toda niti gospa, niti gospod, ki devojke kot običajno niti pogledal ni, nista opazila tega — — —

Od tega časa bila je Katrica bolj molčeča in boječa, nego li poprej. A vsekdanje mnogobrojne in zoperne opravke svoje zvrševala je z neizmerno pridnostjo in vstrajnostjo; posebno se je prizadevala, da bi pred vsem drugim in v vsem ustregla — gospé . . .

Sicer se v njenem življenji ni izpremenilo prav nič.

Gospod in gospa vedla sta se proti njej kot poprej, skoro prezirljivo — a kadar se je deklè čutilo samo, posebno zvečer v kuhinji in zlasti o mesečnih večerih, polnile so jej dušo sicer mrkle, a vender le dražestne slike čudne in zraven skoro nedoumne sreče . . .

Časih se jej je zdelo, kakor bi si sploh ne želela, da bi se ponovilo, kar je bilo v njeni duši vzbudilo tako čudno premembo in bilo jej je skoro všeč, da je gospod že delj časa zvečer ostajal doma in če je zvečer vender le šel ven, da je šel z gospó, s katero se je tudi vračal.

Tako je mineval dan za dnevom, teden za tednom, da je prišla pomlad — — — in gospod je nekoč zvečer zopet sam šel od doma . . .

Ko je odhajal, se je Katrica stresla.

Kaj se je ves večer godilo v njeni duši, upira se opisovanju. V najslajši razburjenosti je čakala in se zopet — ne upala čakati . . . Brezštevilokrat je kuhinjska vrata kakor po naključji odprla, a jih takoj zopet zaprla, jedenkrat celó zaklenila s ključem — da bi se ne zdelo . . . Pozneje pa jih je vender pustila odprta . . .

Skozi okno je prodirala v kuhinjo mrkla mesečina in Katrica, sedeč na stranici svoje postelje oblečena, z na pol razpuščenimi lasmi, je čakala, dokler ni — dočakala.

Malo pred polunočjo začuje na hodniku pred predsobo tihe korake — sedaj se predsobina vrata na lahko odpro . . .

Devojki zastane sapa — — —

Ko pa je ustopil, šel je po prstih skozi temno predsobo v stanovanje . . .

Devojki je bilo, kakor bi jo bil kdo zbodel v srcé.

Sramota, jeza in boleost prevare pretresla jej je dušo.

Nehoté so jej solze zalile oči.

In to noč je skoro celo prebedela in zaspala stoprav proti jutru; vzbudila se je z vnetimi trepalnicami, utrujena, skoro onemogla . . .

Od tega časa se mnogo mnogo dnij v njenem življenji ni prav nič izpremenilo, k večjemu da se je dan na dan spominjala s tiho žalostjo usodepolnega večera — — — — —

Psyhični roman pa se je polagoma nevidno razvijal dalje.

Slediti mu iz že navedenih uzrokov skoro niti mogoče ni . . . Končujemo torej z nekoliko črtami, da označimo vsaj glavne njegove točke in preprosti konec.

Nekako čez jedno leto prišla je nenadoma katastrofa.

Gospod je najedenkrat zbolel in po malodnevni bolezni umrl.

Žalost Katričina bila je neizmerna, toda — nema . . . Trpela je neizrecno in vender ni niti z besedo, da skoro niti z jednim vzdihom pokazala, da trpi.

Nekoliko tednov po gospodovi smrti pa je gospa porodila sinka in od tega časa Katrica ni mislila na nič drugega na svetu, kot na to dete.

Z neprimerno potrpežljivostjo in udanostjo prenašala je tugo in bedo obitelji malega uradnika — delala je, kolikor so moči dale — trpela celo glad — — in vender je sleherno ljubezen, katere je bila sploh zmožna, prenesla na dete.

Leto je teklo za letom v neprimerni jednoličnosti.

Katrica se je starala v neumornem delu in v milih, res da čedalje temnejših spominih na očeta detetovega.

To dete bilo jej je vse — in ono jedino moglo je pozneje ceniti plemenito srce Katričino.

Doživela je celo moška leta njegova — in ko se je oženil, prešla je kot stara rodbinska pritiklina v njegovo preprosto, vsakdanje, da skoro siromašno stanovanje že kot postarna žena — grda in gubasta, a še vedno s krasnimi črnimi lasmi, skoro z vsemi zobmi in simpatičnim glasom . . .

In zopet je mineval dan za dnevom, leto za letom v neprimerni jednoličnosti zanjo, in vender

— — — — —

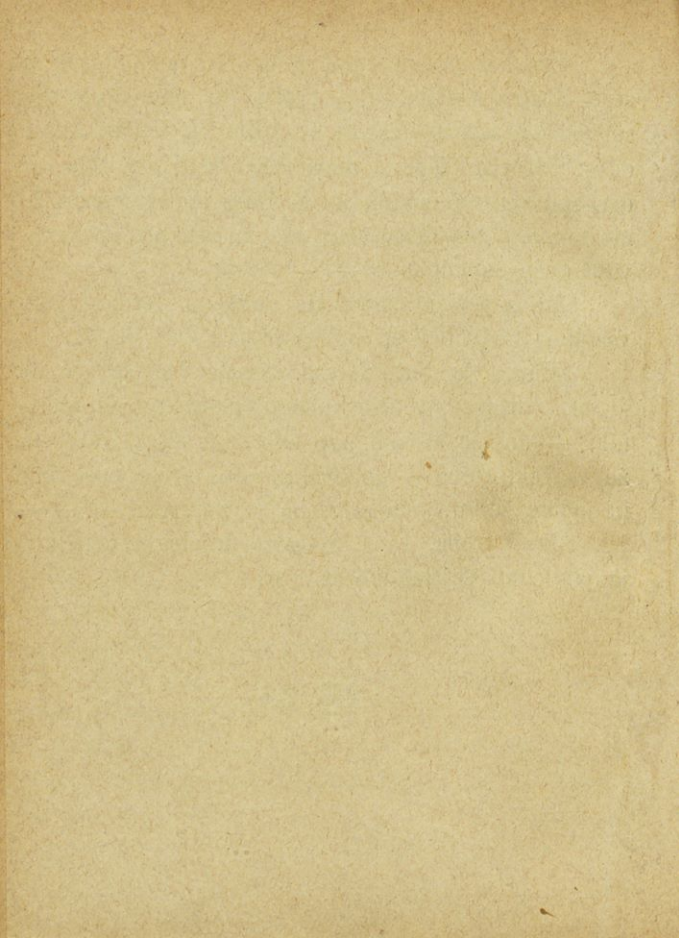
Čez nekaj časa rodil se je tudi sinu deček in stara Katra trudila se je tudi za to dete z vso ne-sebičnostjo uzorne matere . . . Ko pa je čez kakih deset let tudi njemu umrl oče, Katri ni bilo nič drugega več na mislih, ko to dete in k večjemu še mesto na pokopališči, kjer oče in ded otrokov spavata večno spanje — — —

In zopet je minevalo leto za letom v isti vsakdanji jednoličnosti kot poprej.

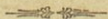
Minilo je pet, deset, petnajst in še več let — na svetu se je bilo mnogo, premnogo izpremenilo — dokler ni bila naposled tudi stara Katra — že vsa sključena — pokopana vsled svoje poslednje in jedine želje v istem grobu, v katerem — — —

Je li treba, je li mogoče k elegiji tega življenja dodati še kako besedo? . . .

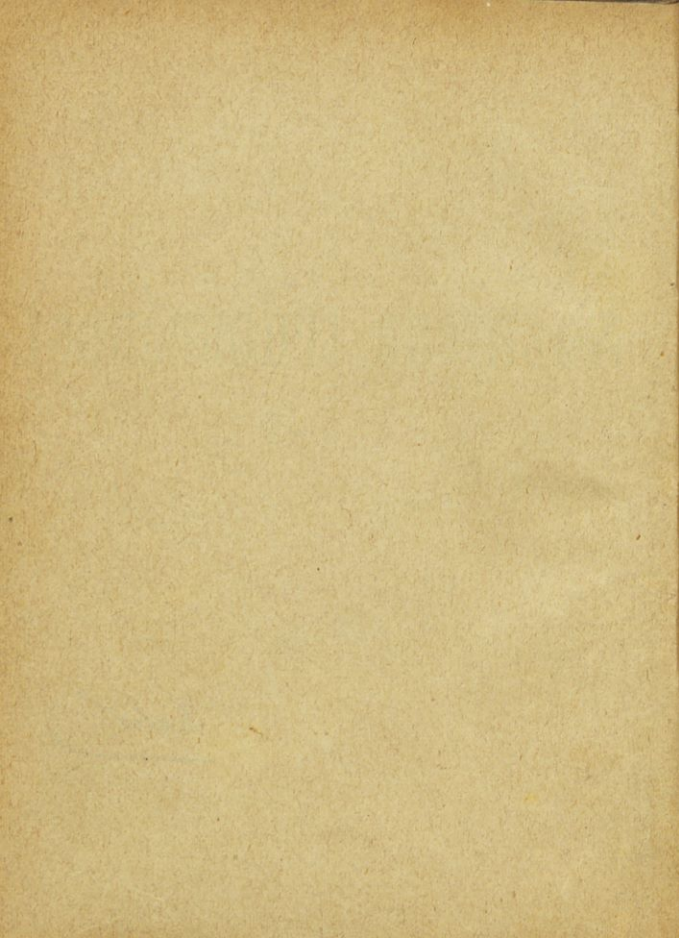

Kaznjena trdosrčnost.

(Humoreska, prevel —e—.)

Kaler

Jako bogati kupec Odeški šetal se je s svojo soprogo po glavni cesti, po kateri je stopal mlad dragonski častnik brzih korakov iz svojega stanovanja v vojašnico.

Ravno ko je prišel mimo omenjene gospe, uzrl je na oknu nasprotne hiše mlado dekle, katera ga je pozdravila. Častnik pogledal jo je nežno in vojaški pozdravil . . . V svoji radosti ni videl pred seboj nestvora, kateri moda imenuje „šlep“ . . . njegova ostroga zamota se v nestvor in prsk! preluknjana je bila svilena obleka na „šlepu“.

„Stokrat prosim odpuščanja, milostiva!“ vikne častnik. „Neutolažljiv sem nad storjeno škodo . . . morda se pa da vender še popraviti . . .“

„Ni mogoče,“ upije gospa, „šlep“ je strgan, obleka uničena.“

„Vi morate škodo poravnati,“ dostavi soprog.

„Saj poplačam,“ pravi poročnik, „tu je moja adresa!“ Vzame svojo listnico in da svojo vizitnico, pa kupec odkloni list in pravi jezno: „Kar precej plačajte . . . preje Vas ne spustimo.“

„Prosim Vas, služba me kliče. Če pridem prepozno, čaka me trda kazen . . . Koliko znaša pravo za pravo škoda?“

„Obleka je nova,“ pravi gospa resno, „prvi-krat jo nosim in zatorej zahtevam čisto polno svoto: Dve sto rubljev.“

„Dvesto rubljev!“ vikne presenečeno mladi vojak. „Moja letna plača znaša komaj toliko.“

Kopica radovednežev poslušala je že njih razgovor.

„Potem zahtevam, da idete z nama k sodniku, pravi gospa.

„Ravno sedaj je seja,“ pravi soprog.

„Vi me pripravite s svojo zahtevo v največo zadrego,“ prosi nesrečni dragonec. Nekaj časa se še dogovarja, ali parček je neutolažljiv in neizpros- sen in preti z zaporom. Policist se je tudi že pri- bližal. Lajtenantu ostane zadnja pot k policiji.

Sodnik ravno ni imel nikacega opravka. Stvar so mu hitro razjasnili in odločil je kratko in jasno : „Lajtenant ali plača ali mora v zapor.“

„Takoj plačati mi je nemogoče,“ pravi lajtenant. „Ali ni tudi cena previsoka?“

„Vsak ceni po svoji volji svojo lastnino,“ pravi sodnik. „Sicer bi tudi sam svetoval tožiteljema, naj delata človeško in ne pogubé častnika.“

Tem besedam je živahno pritrdjevalo zbrano občinstvo. Kupec pomenkuje se nekaj časa z ženo. On je bil pripravljen k temu, a ona nikakor ni hotela in odločno odmigovala z glavico.

„Pravica naj odloči dalje!“ zaupije odločno gospa. „Sodnik, prosim, naj se moja zadeva nadaljuje.“

„Samo trenotek!“ oglasi se globok bas in posestnik ogromnega basa, starec s sivo glavo v generalski opravi, vrsto križcev na prsih, prikaže se pred sodskim stolom. „Gospod poročnik, ali vsprejmete dve sto rubljev od mene kot posojilo? . . . Saj mi je takoj lahko povrnete? Jaz sem upokojen general Soborov!“

Pri teh besedah pošepeta dragoncu nekaj besed na uho. Obraz zatoženca ujasnil se je takoj.

„Sprejemem posojilo,“ odgovori on in poda bankovce starčeve dami. Ona jih sprejme in boče zapustiti s soprogom dvorano.

„Samo nekaj še,“ zakliče častnik. „Sedaj prosim sodnika, naj mi pripomore k moji lastnini.“

„Kako to?“ upraša sodnik.

„Obleka je moja, plačal sem jo.“

„Še danes pošljem jo k Vam,“ pripomni malomarno gospa, „ker Vam prijaajo te cunje. Dajte nam svoj naslov!“

— „Ne tako, milostiva! Tudi jaz imam pravico zahtevati, da se ta stvar takoj reši. Prosim, izročite mi takoj moje stvari. Mudi se mi!“

Občinstvo se je komaj zadrževalo smeh.

„Vender ne morem tu v dvorani sodski sleči se!“ zavpije, rudeča kakor puran jeze in sramote žena trgovčeva.

„Oho, pozabili ste, gospa, da je to sedaj moja obleka“, odvrne hladnokrvno oficir. Njen soprog še jedenkrat zatrjuje v zadregi, da se mu obleka precej pošlje, saj je vender le slaba šala,

tako zahtevanje, naj se njegova soproga sleče tukaj pred občinstvom.

— „Gospod, jaz to čisto resno zahtevam“, pravi častnik, „in prosim gosp. sodnika, naj stori daljne korake“.

„Zahteva je opravičena“, pritrdi suhò sodnik. „Častnik lahko zahteva, da se mu takoj vroči lastnina. Ali se temu protivite?“

„Gotovo!“ brešči žena. „Nikdar tu ne slečem svoje obleke.“

Sodnik migne sodnijskemu slugi in bradat mož, odslužen vojak stopa mogočno in odločno proti dami.

Veselost v vrsti gledalcev narašča.

— „Stojte!“ zavpije trgovec. „Jaz kupim obleko nazaj. Tu imate dve stò rubljev.“

— „To ne zadostuje“, odgovori dragonec in odkloni ponujeno svoto. „Vsakdo ceni svojevoljno svojo last. Obleka stane me najbrže zapor zaradi zamujene službe, potem sodne stroške zaradi izgubljene pravde. Jaz zahtevam tisoč rubljev.“

Občinstvo zasmee se glasno, dokler sodnik odločno ne zapove mir. Njegov odlok bil je zopet čisto miren, stvaren:

„Zahteva je res neprimerno visoka, saj toženi stranki ni treba je vsprejeti. Dama lahko odkloni odkup obleke in jo lahko tukaj pusti.

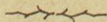
— „Tisoč rubljev . . . To je nesramno!“ kriči dama srdito.

„Nikakor“, odvrne galantno lajtenant. „Sicer pa ne mislim, okoristi sebe pri tem kupu. Ostali znesek naj dobé vojaške sirote zadnje vojne. Ozirom na to povišam ceno za svojo obleko na dve-tisoč rubljev“.

Trgovec odpre listnico: „Vi storite to, kar sem jaz menil že storiti, gospod poročnik . . . tu imate dve tisoč rubljev. Draga je sicer ta lekcija ali ima dobre posledice. In važno, pravi sodnik: Obravnava je končana, ker so se stranke pobotale!“

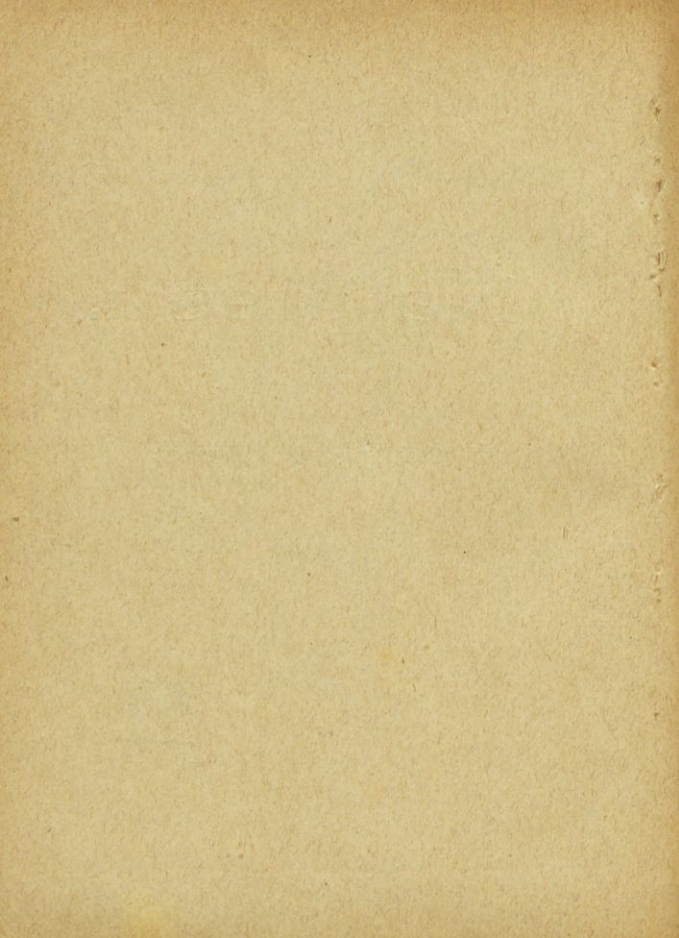
Na plesu.

(Češki spisal T. S. Machar.)

— 1. —

Kaler

Bil sem zadnjič na plesu. Prišel sem tja jako pozno, kar mi je bilo vsejedno, kajti nisem mislil plesati.

Po polunoči vsedel sem se gori na galeriji, od koder sem imel prost razgled po vsej dvorani. Od zdolu dvigal se je k meni vroč zrak nasičen z raznimi parfumi las in kril, droben prah plaval je po vsej dvorani in se — polegal „po stolah in krilih, godba bila je že utrujena, lica plesalcev rudela so žarno, pričeske bile so že razmršene in potni lasje lepili so se v neredu k čelu in sencima, ki so se vsled potú svetili s sosebnim leskom, kretanja plesalcev bila so neprožna — vsi so bili utrujeni — in vendar so se zabavali! . . .

— Blizu mene zašumelo je krilo — ozrem se, ah! Helena!

Šel sem, da se jej poklonim, pozdravila me je radostno in me povabila, da sedem poleg nje.

Oh, davno je že temu, ko je bila Helena kraljica bala. Danes pokrivajo jej znatne gube čelo, velike, modre oči gledajo žalostno doli na plesajoče pare — jesenska cvetica! . . .

„Ali ne plešete, gospica?“ začnem razgovor.

„Ne, utrujena sem“, odgovorila je z vzdihom, ki jo je izdal, da laže, rudela ni, kakor plesalci, niti potila se ni.

„In potem“, nadaljevala je brzo, „zdi se mi, da ples izgublja za mene zanimivost. Glejte jih od tu gori — kaka nezmisel to! Dva človeka držita se objeta in se vrtita o zvokih slabe godbe po dvorani! Smešno! In ti ljudje plešejo, kakor bi bil današnji dan zadnji njih življenja! Poglejte onega studentka tam-le! Pleše z malo blondinko, kakor bi si hotel izplesati dušo! Revež, tako suh je! Danes zapravlil bode zadnji groš, da more biti pred njo kavalir! Jutri dopoludne pa bode gledal neznosnega, gologlavega profesorja, v ušesih zveneli mu bode valčki in polke in opoludne bode se mestu obeda spominjal svoje neumne blondinke! . . .“

„Ali ondu oni dandy!“ nadaljevala je Helena s pritajeno jezo, „jutri bode, kakor po navadi, brusil pete po ulicah, metal na okrog slabe dovtipe in drzne poglede, preklinjal dolgi čas — kako ta človek neokusno pleše! . . .“

„Ta-le z malimi, neizraznimi očmi stanuje poleg nas,“ kazala je z roko naprej, uradniček je, ki nima protekcije; jutri sedel bode v pisarniškem prahu in vzdihoval — ta človek vzdihuje neprehoma“, pristavila je z gnevnim smehom.

„Ali pa pogledjte ono malo brunetko; danes je prvikrat na plesu; pred polu letom nosila je še kratka krilca, vsemu se smeje, žari od razkošja, in jutri pripovedovala bode svoji prijateljici o krasni zabavi, o onem mladeniči s črnimi brkicami, o njegovih žgočih pogledih, o sladkem razodetji ljubezni. O prijateljica se ne bode proti njej ponašala, da je iste besede šepetal pred mesecem dnij njej, da jej je isto tako razodel ljubezen, rekla jej morebiti ne bode ničesar, le obledela bode — eh, to življenje je glupa komedija. . .“

V istini sem se čudil odkod Heleni toliko strupa. Gledal sem doli. Po svetlem parketu kretala se je

labko in dražestno v preprostem krilu, ki se jej je ljubeznivo podajalo, modrooka blondinka z dolgimi, svetlimi kodri. Sedela ni niti trenotek, plesalec za plesalcem čakal jo je ter jo odvajal v šumni raj.

Helena opazovala je moj uprti pogled.

„Ali vam tudi ugaja?“ uprašala je zbadljivo. „Seveda, vsi ste jednaki. . . Veste, kdo je ta krasna koketka? Naša bivša šivilja! Zato sem odšla in ne plešem, v taki družbi se ne morem zabavati! . . .“ dodala je z navideznim nezadovoljstvom.

Pogledal sem jo v oči. Modri pogledi sledili so otožno svežo šiviljo. Razumel sem. . . Bivši njeni šivilji dajejo plesalci prednost pred njo. . . To žali njeno domišljivost. . . družba začjenja jo zanemarjati. . . stara ste, Helena, stara. . .

Uboga šivilja! Tudi ti spominjala se bodeš jutri tega plesa, zabave večjih krogov, spominjala se šivov, katere si morala narediti, krvi, ki ti je pri njih tekla iz razbodenih prstov, ur, katere si prebdela pri svitu kadeče se svetilke, preden si si prislužila novcev za obleko, ki bode ležala pred teboj na stolu razdrapana in strgana! In kdo ve, bodeš li o tem spominu srečna in ne bodeš-li obžalovala vsega. . .

Helena se je premaknila. „Domov pojdem“, rekla je mrzko, „zdi se mi, da je moja majka že zaspana“, in z lahkim poklonom je odšla. . .

Bilo mi je je žal. Jesenska cvetlica . . ! Doli pa se je plesalo naprej. Prah, parfum las in kril, z gorkoto nasičen zrak in hripavi glasovi plesalcev dvigali so se k meni.

Plešite naprej, le plešite! Ples vaš je dokaz, kako trafen, grenek in siromašen je ta svet, katerega ste se radi nekaj ur rešili, kako ničevno in prazno je življenje, v katerem ste srečni nekaj ur, ko ne čutite njega pesti. . .

